

BÜTÜN İLÂN ve
REKLÂMLARINIZ

İPİN

BASIN İLÂN
KURUMU

224384

224385

CAĞALOĞLU . TÜRK OCAĞI CAD.

(Basın: 7908 — 56)

352

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

TEMMUZ 1962

İÇİNDEKİLER:

Nasreddin hoca
Bir Efsane: Bahrat ve Atık
Bozkır'lı İki Kadın Ozan
Türk Halk Müziği ve Prof. Ed. Zuckmayer
Kıyamî Zikirler ve Türk Dinî Raksları
Karaman'da Türk Dil Bayramı
Isparta'da Kadınlar Yazın Nasıl Eğlenirler
Yunus Emre ve Karaman
Atatürk'ün Memleketi Sarıgöl'de Kaptanlar
Güney Köyü Folkloru
Havsa Folklorundan Örnekler
Afyon'da Gezek Âlemleri Nasıl Olurdu
B: Masal: Güllü
Sümmaniye Ait Yayınlanmamış Dört Şiir
AYIN OLAYLARI

Burhan FELEK
Ali Rıza ÖNDER
İsmet ÖZALP
Özcan SEYHAN
Halil B. YÖNETKEN
Prof. F. Nafiz UZLUK
H. T. DAĞLIOĞLU
Muzaffer ERDOĞAN
Osman SAYGI
Prof. Mahmut R. GAZİMİHÂL
Nedim ORTA
Ali YARŞI
Girizan TUNARA
Haşim N. OKAY

SAYI: 156

KURUŞ: 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEYİŞİMİN HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

353

1962 YILINDA

İKİ MİLYON

LİRALIK

APARTMAN

DAİRESİ

ARSA VE PARA

İKRAMİYELERİ

HESAPLARINDA EN AZ 200 LİRASI BULUNANLAR

VADELİ HER 50 LİRAYA VADESİZ HER 100

LİRAYA BİR KUR'A NUMARASI ALIRLAR

TÜRK TİCARET BANKASI

(Reklamcılık: 2694 — 52)

TÜRK FOLKLOR DERNEĞİ NİN YAYIN ORGANIDIR

1962 yılında

4 Çekilişte

1,900,000

LİRALIK
PARA İKRAMİYELERİ

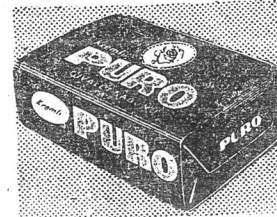
AKBANK

Vadeli her 100 Vadesiz her 200 Liraya bir kura Numarası

(Folklor: 53)

FAAL P - 185

Terkibinde krem has-
saları bulunan PURO
TUVALET SABUNU

100 DE 100 SAFTIR

(Faal: 3193 — 54)

GRİPİN

ve NEZLEYE karşı

GRİPİN

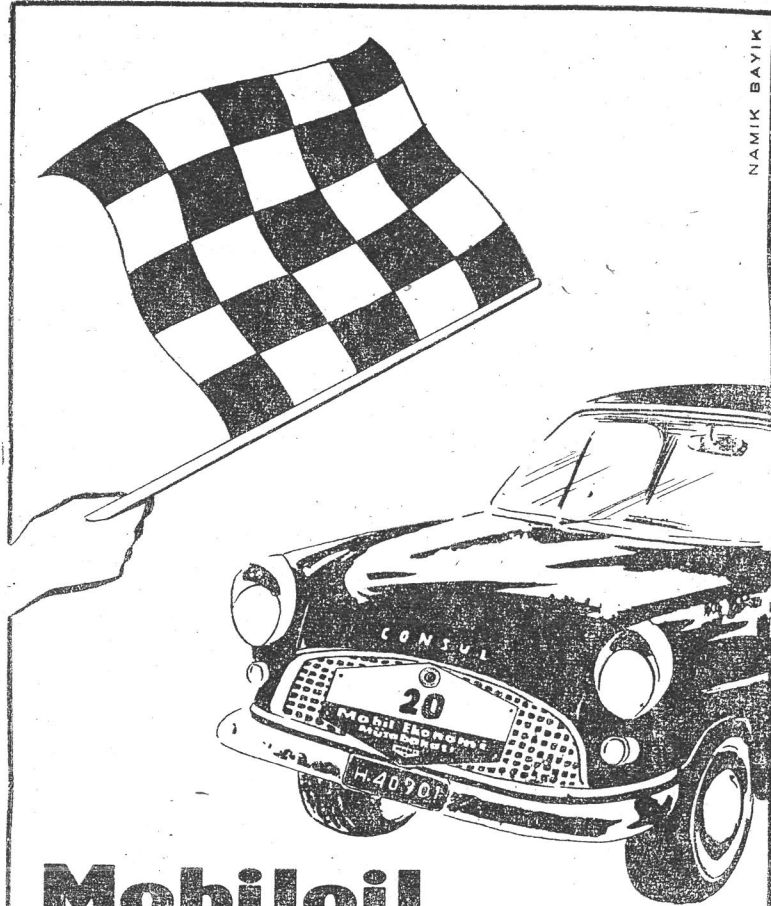
Kullanınız

Aldığınız müstahzarın ha-
kiki Gripin olduğunu anla-
mak için GRİPİN markasına
bilhassa dikkat ediniz.

GRİPİN

günde 3 adet alınabilir.

(Faal: 3194 — 55)

Mobiloil
Special
VE
Mobilgas

İLE DAHA EKONOMİK YOLCULUK

TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No: 156

TEMMUZ 1962

YIL: 13 — CİLT: 7

NASREDDİN HOCA

Yazan: Burhan FELEK

21 Haziran 1962 günü başlamak üzere geçen ay Akşehir'de bir Nasreddin Hoca Festivali tertiplenmiştir. Nasreddin Hoca Derneği tarafından düzenlenen bu hafta çok parlak olmuş, bu vesile ile Doç. Dr. Mübin Beken'in hazırladığı Salçuk ve Karaman eserleri sergisi açılmıştır.

Hafta'da ilk açışı Dernek Başkanı Cevdet Köksal yapmış, merasim esnasında Vali Rebi Karatekin, Korgeneral Refik Tulga, Prof. Fuat Köprülü, Mehmet Önder, Abdülbaki Gölünarlı, Refi Cevad Ulunay, İbrahim Hakkı ve Aziz Nesin de birer konuşma yapmışlardır. Bu arada temsili olarak Akşehir gölüne yoğurt olması için Hoca Nasreddin kılığında giren bir Akşehirli tarafından maya çalınmıştır. Bu vesile ile Burhan Felek tarafından Nasreddin Hoca hakkında yazılan bir yazıyı dergimiz sayfalarına alıyoruz.

T. F. A.

Sanırım Nasreddin Hoca ortadan, yakın çağlara kadar şöhreti yayılmış Türklerin bel başlıklarındandır ve kendi yazmadığı halde sözleri bir çok batı diline, Balkan dillerine çevrilmiş yegâne Türk filozofudur.

Kimdi bu Nasreddin Hoca?

Doğrusu bizde biyografyalar ekseri "tez kere" denilen kitaplarda yazılıdır. Bu tez kereelerde ancak şair, hattat gibi eser bira kan, veya devlette makam sahibi olanların hal tercümeleri bulunur. Nasreddin Hoca bunlardan değildir. Zaten yaşadığı devir bu tez kereeler devrinden daha eskidir. Onun için Hocanın hayatı hakkında pek az ve birbirine aykırı bilgiler vardır. Onlar da vesikalardan ve mahkeme sicillerinden çıkarılmak istenmiş vühuşuz şeylerdir. Hocanın biyografisi hususundaki bu bilgisizlik gerçi üzülecek bir şeydir; fakat onun hâlâ halk arasında hatta

Türkiye sınırları dışında dahi yaşamakta oluşu bu üzünlüğü teselli etmektedir.

Mevsuk — diyelim — malûmata göre Nasreddin Hoca Sivrihisar'da doğmuştur. Hatta bir rivayete göre doğduğu köyün adı "Horto" dur. Bir başka rivayete göre Hoca Kastamonu'da doğmuş bir prens, bir beyza dedir. Belki bunların ikisi de mevsuktur. Nasreddin isminde bir çok geçmişlerimiz vardır.

Galip kanaat odur ki Hoca Osmanlı devletinin ilk kuruluş yıllarında — belki de biraz daha önce — Sivrihisar'da doğmuştur. Akşehir'de okumuş; Sivrihisar, Akşehir gibi yerlerde kadılık, müderrislik, imamlık etmiştir. Bunların kesinlikle tayini bugün kaabil değildir. Herife belki tarih araştırma ilmi ağıldıkça ve yeni vesikalardan bulundukça daha çok malûmat elde edilebilir.

Hocanın hangi tarihte doğduğu belli değilse de Akşehirdeki türbesinde sanduka-
nın baş taşında ölüm tarihi olarak 386 tarihi yazılıdır. Bu tarih Hicridir ve yanlış bir yazılmış, belki de Arab yazısı sağdan sola yazıldığına uyan hattat, rakamları da ters yazmıştır. Bu rakamın (683) olması gerektiği hususunda hemen hemen ittifak vardır.

Ee bu 683 sinesi, Osmanlı İstiklâlinde (683) öncesidir. Şu halde Hoca belki de Selçuk devletinin son demlerinde doğmuştur. Bu, böyle olunca Hocanın Timur ile olan sohbetleri tamamen hayali olmak lâzım gelir. Çünkü Hocanın şu tashih ederek yukarı yazdığımız ölüm tarihiyle, Timur'un Anadoluyu istilâsı arasında yüz seneden fazla vardır. O halde dillerde dolaşan Timur ve Nasrettin Hoca fıkralarını neye yorabiliriz? Bizce bu sadece Hocanın (légendair = efsanevi) bir şahsiyet haline gelmiş olmasından ileri gelmiyor. Belki Hocanın zamanın beyleriyle olan tenkitkâr fıkralarını Osmanlılar katında men

Nasreddin Hoca'ya ait olan bu desen, Topkapı Sarayı Müzesi arşivleri arasındadır.

fur bir hükümdar olan Timur'a maletmişlerdir. Belki de Timur zamanındaki başka bir kimsenin sözleri Hocaya yorulmuştur. Bu pek eksik bilgiye rağmen Hocanın 13 üncü Milya-
di yüzyılda yaşadığı anlaşıyor. Dillerde dolaşan fıkraları ve Akşehirdeki türbesinden başka göze çarpan vesikalar olmıyan bu şahsiyetin, kıymeti, ölümünden asırlar sonra felsefesinin kuvveti sayesinde halk arasında artmış ve 18 inci asırdan bu yana bir dünya şöhreti haline gelmiştir.

Mezarı mevcut olmasına rağmen acaba "Nasrettin Hoca" yaşamış mıdır? Yoksa Türk mizahı böyle bir şahsiyeti yaratmış mıdır? diye tereddüde düşenler de olmuştur. Bu na da şaşmamak lâzımdır. Hâlen "İsa" yaşamış mıdır? diye tereddüt eden ve bu yolda eser bile yazanlar mevcut olduğu gibi Hoca'dan bir kaç asır sonra doğmuş Shakespeare'in vücudundan değilse bile eserlerinin mevcudiyetinden şüphe eden pek çok kimse vardır. Hattâ beş altı eseri vardır ki; kendisinin yazmadığı inancında olanlar çoğunluktadır. Buna rağmen nasıl artık Shakespeare'in bütün eserleriyle mevcudiyeti münakaşa edilmeyorsa, bütün fıkralarıyla Hocanın mevcudiyeti de öylece Türk masallarından edebiyatına ve halk felsefesine kadar yerleşmiş önce Balkan sonra da dünya mizah edebiyat âleminde girmiştir.

Belki Avrupada ve Amerikada onun fıkraları bizdeki gibi sık sık tekrarlanmaz. İktibas edilmez; ama Balkanlarda hâlâ dillerde dolaşır.

Nasrettin Hocanın mesleği, adı üstünde hocalık, "Ulema" lık idi. Yani okumuş bir adamdı. Bu vasfıyla kadılık, hocalık ve imamlık etmiştir. Bütün bu hizmetleri sırasında söylediği sözler zamanında akıllarda o kadar yer etmiştir ki; hiç bir yazılı 'metin' e geçmeden günümüze kadar gelmiştir. Bugün bile Nasrettin Hoca fıkralarını hepimiz kitaplardan değil, kulaktan öğrenmiş haldeyiz. Çünkü tarihleri pek de eski olmıyan "Nasrettin Hoca Letainame" lerinde mevcut olmıyan bir çok fıkralar vardır.

Bütün tahiri ve efsanevi şahsiyetlerde olduğu gibi Nasrettin Hocayı da ancak eserleriyle tanıyabiliriz; ama merhumun eseri yoktur. Sadece dillerde dolaşan fıkraları vardır, fakat bu fıkraların da hangisi gerçekten ken-

dinindir, hangisi sonradan ona maledilmiş tir? Bunun tâyni güçtür ve elde ancak (fréquence = tekrarlanma) ve Hocanın espri si gibi iki (subtil = kaypak) süzgeç vardır. Bunlara bakarak Hocanın fıkralarını izafi bir isabetle ayıklayabilir ve ona göre Hocanın insan olarak karakterini çizeriz.

Hoca hakkında böyle bir tetkik, oldukça uzun bir etüd teşkil etmelidir. Edebiyatımız böyle etüdlere muhtaç ve müsaittir. Biz burada "merhum" un sadece bir kaç fıkrasından yardımlanarak onun portresini çizmeye çalışacağız.

Nasrettin Hoca her şeyden evvel iyi bir insan ve müsamaçalı bir adamdır. Bu bakımdan her şeyi beşerî ölçülerle ölçer. Hattâ "Adalet" i bile, Nitekim bir gün mahkemede dâvayı dinler :

— Haklısın! der.

Arkadan dâvalıyı dinler. Ona da:

— Sen de haklısın! der.

Mahkemede ikamet eden Hocanın karısı kocasının bu sözlerine karşı:

— Aman Efendi! bir dâvada iki taraf da haklı olur mu? deyince:

— Yahu sen de haklısın! diyerek insan adaletinin de izafi bir mefhum olduğunu anlatır.

Servet tevziinin haksızlığına kanjir. Çocuklara cevaz dağıtırken :

— Kul taksimi mi istersiniz, Allah tak-simi mi? sualine karşı çocukların Allah tak-simi istemesi üzerine, kimine bir, kâmine beş, kimine bir kucağ cevaz verirken kimisine de hiç vermediğini gören ve:

— Allah taksimi bu mudur? diyen çocuklara :

— Görmüyor musunuz? Hasan ağanın bir sürüsü, Mehmedin bir ineği, Ahmedin bir tarlası, benim bir eşeğim, beyin koskocaman çiftliği, İsmailin de sadece bir horozu var. Demem bunu gösterir.

Hoca, açık fikirdir. İnsanı insan olarak bütün kusur ve meziyetleriyle kabul etmiştir.

— Hoca yüz yaşında adamın çocuğu olur mu? sualine karşı:

— Genç komşusu olursa, olur. demesi hattâ zamanımız cemiyetinin sapıklığına kadar uzağı görmüş olmasının bir delilidir.

Hoca halk dilinde "yalnız" yaşamaz. Ka-

rısı, oğlu, eşeği de beraberdir. Bedahetlere karşı pek sadfılâne sözleriyle karşısındaki ofsayt yaziyetine düşürdüğü vardır.

Meselâ:

Hocanın eşeğini isteyen komşusuna vermemek için :

— Eşek yok' derken hayvanın içeride alınması üzerine;

— İşte eşek burada imiş. diyen komşuya:

— Yahu şu ak sakalımla bana inanmazsın da gider eşeğin sözüne inanırsın! demesi yapıpkan bir komşuyu haptedecek bir saheserdir.

Bu fıkraların verdiği kanaat Nasrettin Hocanın açık fikirli tam mânasiyle "Beyliğe" karşı güvensiz, fakir, hoş sohbet, filozof, namuslu, hazırcevap ve nüktedan bir adam oluşudur.

Kılıksız gittiği zaman iltifat görmeyip, kütklen gidince yemeğe buyur edilmesine karşılık :

— Ye kürküm ye! demesi cemiyetin dış görünüşe kapılmağını göstermek için söylenmiş pek güzel bir sözdür.

Bu fıkralar içinde en güzeli hangisi dir?..

Nasrettin Hoca fıkraları bütün Türk mizahı gibi güldürücü değil daha ziyade düşündürücüdür. Türk cemiyetinde hükümeti, kaba diyi, beği, tüccarı hattâ kaba sofuyu ancak bu fıkralar tenkit, hattâ bazan tehzil etmiştir. Çünkü o devirlerde bütün hürriyetler gibi söz hürriyeti de pek mahdud fâmilere mahsus bir nimet olmuştur. Hoca bu mahrumiyete rağmen denecek sözleri ve yapılacak tenkitleri fıkralarılıle hüğüne kadar dillerde dolaşabilecek kuvvette söylemiştir.

Bu kısa etüdü bitirirken şuraya da işaret etmek gerekir ki Hocanın fıkraları bir kısım "tarihe malolmuş" ölü sözler değil, hâlâ her gün söylenen ve söylenmesine ihtiyaç duyulan canlı fikir ve nüktelerdir.

ABONELERİMİZE

Gerek yeni yıla, gerekse geçen yıllara ait abone bedellerini göndermeyen abonelerimizin borçlarını adresimize tutfetmelerini önemle rica ederiz.

T. F. A.

BAHRAT İLE ATIK

Derleyen: Ali Rıza ÖNDER

Eski çağlarda, İskenderun körfezinin tam kuzeyinde büyük bir şehir varmış. Tarihçilerin İsos dedikleri bu kentin yıkıntıları, Erzimin altından başlar, Güney batıya doğru uzanır. Atanadan İskenderuna gidenler, Erzim istasyonuna geldiklerinde, yer yer aysakta kalması olan su kemerlerini kolayca görebilirler. İşte bu su yollarının yapıları ile ilgili olanı aşağıdaki efsaneyi, ilk olarak 20.7.1959 da Zorkun yaylasında Osmaniyeli B. Ahmet Gürsaldan dinlemiştik. Konuyu başka ağızlarından da işitip tanımladıktan sonra öykü (hikâye) tarzında sunuyoruz.

İsos'un görkemli (haşmetli) bir hükümdarı, hükümdarın da göz alıcı ve yürek yakıcı bir kızı vardı. Akdenizin gök dalgaları ona ninni olmuş, kuzeyden esen yeller, yeşil dağların rengini, onun gözlerine sındırmişti. Yıllar gün gibi geçmiş, sarayın bir tanesi, ülkenin de biricik güzeli olarak dillerde doluşmağa, yadelerde anılmağa başlamıştı. Sevgi çağına basan yüzlerce yiğitin düşlerini bu kız dolduruyordu. Gözünde yar kokusu tüten, yüreğine yavuklu oda düşen, İsos'a geliyor, sarayın yöresinde şaşkın şaşkın dönüyordu.

Hükümdar, kızına yan bakanı yandan etmiş, göz koyanı gözden etmişti. Çevresinde bir sessizlik, sarayında bir rahatlık başlamak üzere idi. Bu sıralarda komşu illerin beylerinden iki istekli çıkageldi. İkisi de kıza tutkundu. İkisinin de abası yanık, nevrî dönüktü. Beyler, kızı babasından istemişlerdi. Bu iki beyden birisinin kendisine yüveği olabileceğini düşünen hükümdar, bunlar arasından da bir türlü seçme yapamıyor karar veremiyordu. Gelgelelim, kararsızlığın da bir sonucu olmak gerekirdi.

Günlerce düşündü, taşındı, sonunda işi zora koşmak istedi ve şöyle bir yol buldu : Bunlardan Bahrat adındaki genç, karşı dağların yücelerinden, Zorkun yaylasından çıkan soğuk suyu İsos'a getirecek, Atik adlı bey de Hatay yolundaki Belen sirtlarından akan ve içimindeki tadı ile yedi ülke dört bucakta ün salan şifalı suyu saraya akıtacaklı. Hangisi daha önce akıtırsa, kız onun olacaktır.

Beyler hemen kabul ettiler. Sivandılar, gemrendiler, işe koyuldular. Bahrat bey, Zorkun ile İsos arasında çalıştırdığı yüzlerce usta ve binlerce işçi ile dağlar, tepeler aşılıyor, arklar, yollar açtırıyor, kemerler, köprüler

yaptırıyor, künkler, pöhrenkler döşetiyordu. Atik ise ondan geri kalmamak için son gücü ile çalışarak suyu İskenderun kıyısına indirmiş, ancak İsos'a, kese yoldan ve kısa yoldan ulaşmak isteği ile körfeze manda derileri döşeterek suyu deniz üzerinden akıtmak için didini duruyordu.

"Su uyur, düşman uyumaz", "insanın alacası içinde olur" sözlerini atalarımız boşuna söylememişler. Hükümdarın kızına gönül kapıranlardan başka birisi ortaya çıkarak düşmanca tuzaqlar kurmuş, ne edip edip saraya alınacak güveğinin kendisi olması için sinsi sinsi uğraşmağa başlamıştı. Ne var ki bu iloglu, babayıgitçe ilicine çıkıp yarışa katılacak iç gücünden yoksundu. Büyük sınavlar başa racak durumda değildi. O, yalnız kendi şeytana uyuyor, şeytanın dürtüsüne güveniyordu.

İloğlu koştu, su kemerlerini şehire yaklaştırmış olan Bahrat'ın yanına vardı ve şöyle söyledi :

— Ey yiğitler yiğiti, beyler beyi Bahrat Bey, beni dile: Boş yere didini duruyorsun. Atik bey yarışı kazandı, Getirdiği su, sarayın bahçesine aktı bile.

Bu kötü haberle beyninden vurulmuşu dönen Bahrat, olduğu yerde donakaldı. Derin bir şaşkınlık ve üzüntü ile bir an düşündü. Sonra, elindeki küllüğü göğe fırlattı, başını altına tuttu. Hızla düşen küllüğün vuruşu ile oracıkta yığıldı kaldı.

İloğlunu şeytan buradan atik beyin yanına koşturdu. Orada da aynı oyun tekrarlandı :

— Ey koçaklar koçağı, çevikler çeviği, Atik Bey, bana bak: Artık yorulup yosumanın, uğraşıp çabalamanın gereği kalmadı. Bahrat senden üstün çıktı, Zorkunun suları İsos çeşmelerinden şakır şakır akıyor. Acı kendine, bırak bu işi.

BOZKIR'LI İKİ KADIN OZAN

Yazan: İsmet ÖZALP

AŞIK MÜMİNE. Çat köyündendir. 10 — 15 yıl kadar önce 60 yaşlarında iken ölmüştür. Çat'lı Çingilli'dan boşanınca Karacahisar'da bir Hoca'ya varır. Çat'ta ölmüştür. Aşağıdaki deyişleri, Ekim 1952 de Üçpınar Köyünden Fatma Döner'den alınmıştır.

Yazıcıoğlu'nu görseydi gözüm,
Bir laf desem tutulurdu sözüme,
İddim, taktım, testiye kattımdı,
Yiyeceğidi oğlum kızım.

Çingilli oda'dan gelip te
Boşayvereceğini bilseydim
Eviri çeviri harman gibi
Savururdum evin içini.

Kocası üstüne bir ini (kuma, es) getirmiş,
başı yağır (kel) miş, ikisi çekişir dururlar
miş.

— Can evinde ilğin yok,
Başında da pelğin yok.
Kız yüzünde kılığın yok.

— Öğünü öğünü bu hale geldin,
Gök baklañ kiti de ben seni gördüm .

Bu acı sesleniş Atik beyi çalgına çevirdi. Öntündeki manda gönlerini bir yana fırlattı. Elinde boş kalan bıçağını kaldırıp karnına saplayarak tatlı canına kıydı.

Şeytan dediğini yaptırmış, taş yürekli, aç gönlü İloğlu, iki yiğitin kanına birden girmişti. Ama son söz yine Tanrının olacaktır. Olanı biteni tezce duyan hükümdar buna sevirici kalamazdı. Adamlarına buyurdu ki:

— Öc zorda kalmıyacak, hak yerde bırakılmıyacak. Bu soysuzun derisi soğan gibi soyulacak !..

İşte o günlerin bize bıraktığı iki ad : Bahratın gözü, Atik gözesi. Biri Gavur dağlarındaki Zorkun yaylasının çamlıklarında çağıldamakta, öteki, Belen sirtlerinden yurdun dört bucağına şişe şişe taşınmaktadır.

— Sana derim sana hey donu düşük,
Aşım var biçik.

— Aşıklı da denilen Mümine'nin inisi tavukla
rı yitirmiş.

Yarın gelir birin (m) birin sorulur,
Tavuk nere gitti, erin darılır.

— Aşık Mümine'nin bir çok güzel deyişleri
olduğu biliniyorsa da elde etmek mümkün ola
mamıştır.

*

DELİ ANAKIZ: Bu da Çat köyündendir,
sağdır, 55 yaşlarındadır. Babasının adı Halil,
kocasının Ali Çavuştur.

Kanunların uygulanmasının yankılarını
belirten parçayı Fatma Döner anlattı:

Anakız'ın güveysine hükümet "ev kur, ka
rını oturt" demiş, o da bir boş dağarı (büyük
küplü) bir göz eve koymuş, karısını çağırmış,
kızıyla birlikte güveysinin evine giden Ana
kız bir de bakmış ki ne yiyecek, ne sergi, bom
boş bir oda. Anakız dayanabilir mi?

Sana derin (m) sana çarşı zağarı,
Niye gösterdin bana bu boş dağarı?

Omar yokarda bir baş ev oldu,
Kerim aşağıda düzeni kurdu,
Simitçi kendisi arada kaldı.

Ömerle Kerim güveysinin kardeşleri imiş
ler.

— Allah verir adama oğlanı kızı,
Bozulur mu Allahın yazdığı yazı,
Allahın vermediğini bu ağam nider,
Ağamın dediceği gücümne gider.
— Gel git, ay oğlum, gel git, ilenir sana.

— A kız niye ileneyim senin oğluna,
Asi mi olayım güzel Tanrıma,
Allahın verdiğini bu ağam nider,
Ağamın dediceği gücümne gider.

HALK MÜZİĞİ VE PROF. ED. ZUCKMAYER

Yazan: Özcan SEYHAN

Prof. Ed. Zuckmayer

Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü öğrencileri her yıl olduğu gibi bu yıl da güney illerimizden Gaziantep, Adana, Tarsus, Mersin ve Silifke'de konser verdi.

Bölüm Şefi Prof. Ed. Zuckmayer'in yönetiminde verilen bu tip konserler, 1950 yılından beri Anadolunun birçok ilinde birbirinden güzel programlarla tekrarlanmaktadır. Konserin mihveri "KORO"dur. Bunun yanında "yaylı sazlar öğrenci orkestrası, CARL ORFF sazları, oda müziği" gibi çeşitli müzik teşekkülleri yer alır. Biraz da didaktik-mahi yette olan bu konserlerde daha çok halkın müzik kültürü düşünülmüş, sözünde ve müziğindeki espri taşıyan "KANON" larla dinleyicilerin çok sesliliğe karşı ilgileri çekilir. Sonra koro edebiyatının nefis eserlerinden "MADRİGAL" lere ve "ÇOK SESLİ TÜRK HALK MÜZİĞİ" ne geçilir. Prof. Zuckmayer, konser başında aydınlatıcı konuşmasını yaparken, özellikle Türk

halk müziğinden uzun uzun söz ederek (Dünya'ya en örnek olacak halk müziği, Türklerin dir, Türk halk müziği, ritmik ve melodik yapısı içinde insan oğlunun hayatına en yakın olanıdır.) gibi buna benzer özlü sözleri ile memleket davalarını müzika karşı olan sonsuz sevgi ve ilgisini söylemekten kendisini alamamıştır. Okul müzik eğitiminde bile en uygun metodun halk müziğinden hareket edilerek başılabileceğini işaret etmiştir. Bu maksatla halk müziğimizin bir yığın çok sesli örnekler veren Prof. bîhassa son yıllarda C. ORFF sazları ile daha orijinal şekiller aramış, yarattığı örneklerle de çok sesli halk müziğini halka daha çok yaklaştırmıştır. Yine aynı sazlarla KARSA GİDERİM türküsü ve SIVAS HALAYI ile ÜÇAYAK oyun havaları, Türk halkının ruhu ve zevki içinde geceyi süslüyor du. Ayrıca yerli bestecimiz ULVI CEMAL ERKİN'den FİN CAN, FERAHİ ve A. ADNAN SAYGUN'dan ÇANAKKALE,

sın, halk müzik eğitiminde ve okullarımızda verimli çalışmalar yapılınsın. Bu çalışmaların verdiği sonuçlarla da çok sesli halk müziğimizi dinlemeye alışalım.

Güneyde verilen konserlerin birçoğunda bulunan, ORFF sazları eşliğinde çok sesli halk türkülleri korusu, halkın içten gelen sürekli alkışları ile gönülleri coşturuyordu. Bir ara etrafa kulak verdiğim zaman dinleyicilerden (ne hoş, tam bize göre) gibi sözler işittim. Doğrusu göğsüm kabardı, gözümler yaşardı adeta. ZUCKMAYER'i kucaklayıp öpsem geldi. Sempatik gülüşü ve eşsiz esprileri ile, konser salonunun psikolojik havasına hâkim oluyordu. Toplum içinde çok sesli müzik dinleme zevkine erişmiş kimseleri müziğe bağlayışındaki kudreti, örnek öğretmen Ed. Zuckmayer'in değerini ortaya koyuyordu. Profesörün koro için ORFF sazları eşliğinde düzenlediği DEMİRCİLER türküsü, demircilerin, kalyoncuların, sobacıların ORFF sazları özelliği içinde tasvir edilişi çok ilgi çekmiştir. Yerli halk tonumuz üzerine yazdığı SONBAHAR adlı eserinde, sonbahar rüzgârına hazinliği, koronun ve ORFF sazlarının hep birden birbirine ramoluğu unutulan şeyler değildi doğrusu. Yine aynı sazlarla KARSA GİDERİM türküsü ve SIVAS HALAYI ile ÜÇAYAK oyun havaları, Türk halkının ruhu ve zevki içinde geceyi süslüyor du. Ayrıca yerli bestecimiz ULVI CEMAL ERKİN'den FİN CAN, FERAHİ ve A. ADNAN SAYGUN'dan ÇANAKKALE,

KIYAMI ZİKİRLER VE TÜRK DİNİ RAKISLARI

Yazan: Halil Bedi YÖNETKEN

Zikir Tanrının Kur'an'da geçen çeşitli adlarının belirli ritimler içinde ve ısrarlı bir şekilde tekrarlamak suretiyle Tanrıyı anmaktır ki bu esnada vücut ritminin ahengine uyarak bir takım mevzun hareketler yapar. Bu hareketler, özellikle ayakta yapılanlar, bize göre (Türk Dini, İlahi rakısları) mı da kendisi dir. Rahmetli Sadettin Nüzhet Ergun da (Türk Musikisi Antolojisi) adlı iki ciltlik değerli eserinde onları bizim gibi aynen (Türk Dini Rakısları) olarak vasıflandırmıştır. Zikirler hakkında bugüne kadar bazı şeyler yazılmış ve yayımlanmıştır. Meselâ N. S. Ergun adı geçen eserinde bu konuda oldukça etraflı bilgiler vermiştir. Biz bu ufak teflikimizde, 1944 yılında İstanbul'da, o zaman hayatta bulunan, bu gün tanrının rahmetine kavuşmuş olan Hayrullah Yalım, Cevad Erkin, gibi zevattan daha sonraları da çeşitli bilir kişilerden aldığımız notlardan sadece bazı (Kıyam Zikirleri) ni, onların rakıslar olduğunu belirtmek niteliklerini açıklamakla yetineceğiz.

Zikir iki türü yapılmıştır: 1 — Hafî (gizli), 2 — Cehri (açık). Naksibendî ve Halîdî tarikatları hafî, diğer tarikatlar mensupları da cehri zikir yaparlardı. Cehri zikirler de ya oturulduğu yerde yapılır buna (Kudd zikri) denilir, veya ayakta yapılır, buna da (Kıyam zikri) adı verilir. Bir de halka halinde yapılan (Devran Zikri) vardı, hepsine birden (Mukabele-i — serife) denilirdi, Kıyam zikri yapanlara (Kıyamî), devran zikri yapanlara (Devranî) derlerdi. Hatta Kıyam zikri yapan tekkelere (Kıyamî tekkeler), zâkirlerine (Kıyamî zâkirler), devran zikri yapan tekkelere (Devranî tekkeler), zâkirlerine de (Devranî zâkirler) ismi verilir. Rifai, Kadiri ve Sadî'lerde ve devranî tarikatlerde zikir yapılan yere de (Tevhidhane) veya (Samahane)

KÂTİBİM türküsü üzerine var yasyonlar gibi dört sesli halk türkülerimizi koro, üstün bir teknikte söyledim.

Gönül isterdi ki, Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Bölümü'nün bu başarısını, bütün memleket halkı görsün. Ankara'da

denirdi.

Namazı müteakip evrad ve ezkârı oturduğu yerde yaptıktan sonra ayakta zikre kalan tarikatlar özellikle Rifai, Sadi ve Bedevî tarikatlarıdır. Bu üç tarikatın müşterek kelime-i — tevhid zikirleri sırf musiki ve sanat yönünden büyük bir özellik arz ederdi. Dervişlerin muttariden yaptıkları isim-i celâl ve kelime-i tevhid zikirleri ritim ve tempo bakımından tam bir disiplin içinde devam ederken bir çeşit estinatio gibi aynı zamanda aynı ritmi uygun olarak okunan ilahiler çok dikkate değer bir cins diyafoni meydana getirirdi.

Kadiri, Rifai, Bedevi, Şadi, Şazeli, Bayramî, Halvetî, Celvetî, tarikatlarının âyinlerinde arapça Şuğul'lar okunmakla beraber daha çok Türkçe ilahiler, duraklar söylenirdi. Bu âyinlerin müzik ve sanat yönünden haiz olduğu estetik özellikler çok tipiktir. Biz konunun yalnız hareket ve raks yönü ile ilgili olduğumuz için âyin ve müzik tarafına temas etmiyeceğiz.

Bazı tarikatların zikirleri, diğerlerine nazaran daha raksan bir karakter gösterirdi, bunlarda insanı raksa davet eden bir kudret ve câzibe hiss olunurdu ki, bundan dolayı onlara (Sofu kaldıran) sıfatı verilmişti. Raks karakteri gösterdiğinden bazı müteassıplar tarafından hoş görülmiyen, tersine aleyhine fetvalar çıkartılmış olan bu ilâhî raksları bazı islâm büyükleri hoş görmüşler, onları (Lehiv) telâkki etmedikleri için men'etmemişlerdi. İmam Gazâlî İmam Şafîî bunları başında gelir. İmam Şafîî (Fe innersaksı lillahi helâl) yani (Tanrı için raks helâldir) demekle zikir müessesesini korumuş ve savunmuştur.

Şimdi notlarımdan bir kısmını takdim ediyorum :

Alman Kütüphanesinde verilen madan Anadolu'yu adım adım gezen Müzik öğretmeni adaylarını, genç Öğretmen Erdoğlan Okyay'ı ve Prof. Ed. ZUCKMAYER'i candan kutlar, gelecek yıllarda da aynı ülkü ile konserlerinin devamını dileriz.

Bu dava uğrunda her yıl yıl

Kıyam zikirlerinin çeşitleri vardır ve her biri özel adlarla anılır:

1 — Beyyumi Halaka Zikri: bunda der-
vişler ayakta halka olurlar, sağ kollarını sağ
dakilerin beline, sol kollarını da soldakilerin o
muzlarına atmak suretiyle sola doğru hareket
ederler.

2 — Demdeme Zikri: bunda biri yarım
öne eğilmek öbürü yarım arkaya kayılmak
suretiyle ism-i celâl okurlar, zikrin sonunda
yanlara hareket edilir.

3 — Bedevi Topu: kalabalık bir derviş ka-
filesi vedde geldiği zaman birden şeyhlerini
ortalıklarına alırlar, birbirlerine sarılarak ve
sıçrayarak ism-i celâl okurlar. Bunu bazıla-
rı arı kovanında arıların petekleri etrafında
ki hareketine benzetirler.

4 — Tavaf Tevhidi: halka olup, sağ a-
yaklarını yere vurarak veya üçer kişilik grup-
lar halinde sağ kol belde, sol kol omuzda baş-
takinin sağ kolu sarkmış vaziyette makam ö-
nünde sağ ayakları yere vurarak çark etmek
suretiyle yapılır.

5 — Diğer bir Tavaf Tevhidi: kalabalık
iki sıra — meselâ otuzar kişi — karşı karşı-
ya durur, sağ ayaklar yere vurularak birbi-
rine yaklaşırlar, sonra geri geri giderler.
Halvatilerde bu sıralar bozulmadan döne dö-
ne bedevi topu halini alır. Sonra gene halka
bozulmadan çözümler.

6 — Halveti Devranı: önce kuudan (oju-
rarak) zikrederler, sonra ayağa kalkıp el ele
tutuşurlar, ism-i Hü ile sola doğru hareket
ederler. Sağ ayağı öne, sol ayağı bir az arka-
ya basmak suretiyle 3 defa yaparlar, zikir
gittikçe sür'at kësbeder, o zaman bir kol o-
muzda bir kol belde olarak halka halinde de-
vam ederler. Bazı Halveti şubeleri bu esnada
ism-i Hay okur.

7 — Vefa Devri: bunda el ele tutuşarak
sola doğru devrelerler, sonra diz saf halini
alırlar, omuz omuza gelip kollarını bırakır-
lar, eğilip kalkmak suretiyle ism-i hay okur-
lar. Kadiri'lerde başlangıçta el ele tutuşup
halka olurlar, sağa devrederler, sonra eller o-
muzlara atılarak sol tarafta zikrederler. Kadi-
ri'lerin Eşrefzade kolları başlangıçta sağ kol
lar sağdakilerin belden cübbelerini tutmak su-
retiyle sağa doğru zikrederler. Sonra tekrar
sağ omuza kol atarak sağa döner, halka ola-
rak dururlar, oldukları yerde ism-i Hay o-
kurlar, sonra karşılıklı iki saf olup bir sıra il-

lahal okur, karşı taraf Ya Alah diye başlar,
bir sıra üç defa Allah der, sonra öteki sıra
ona Ya Allah diyerek cevap verir, kollar omu-
za atılır, halka halinde sola devrederler.

Kıyamı tekkelerde gece mukabelelerinde
kol kola verilip yapılan devranlara (Halaka
Zikri) denilirdi. Bunda sağ ayak ileri hare-
ketle sağ tarafa doğru kalbi olarak ism-i Ce-
lâl okunurdu, bunun Devrandan farkı sağ a-
yak ileri atılarak ism-i Celâl okunmasıdır,
devranda aksine sol ayak ileri atılır ve ism-i
Hü sonra ism-i Hay okunurdu.

Devranilerden Gülşenî tarikatına mensup
olanlar ism-i Hu ve ism-i Hay'ı kol kola
okuduktan sonra sağ kol sağdakinin sol cüb-
be eteğini sol kol da soldakinin sağ cübbe e-
teğini tutarak ism-i Hay ile devrederlerdi.
Kadirilerin Eşrefî kolunda omuz omuza kol a-
tıp sağ tarafa doğru hareket edilir. İllallah
Hay diye zikredilirdi. Bu esnada halka dışın-
da bulunan zakirler Kuddüm vururlardı. Bu
zikir her hafta salı günleri Tophane'deki Ka-
dirihane'de yapılırdı.

Kadirilerde Mevleviler gibi kol açmadan,
sağ tarafa doğru sür'atle çarhederek yapılan
bir sema vardı, bu bir veya iki kişî tarafın-
dan ayrı ayrı, devran halka içinde, yahut kı-
yâmî tekkelerde mihrabın önünde yapılırdı.

Sa'dilerde (Bektaşiler hariç) her tari-
kata ait zikirler, hatta mevlevî semâ bile
kendi mensupları tarafından yapılırdı. Kuudî
ve Kıyamî tekkelerde önce Kelimeî tevhid,
ism-i celâl, sonra Devran, kuud, sonra Bey-
yumi, Tavaf Tevhidi, daha sonra Demdeme,
dünyevi oyunlardan bar ve halaylar gibi — bir
süit halinde birbirini takibeder ve ism-i Hu
ile zikre son verilirdi. Çok ağır tempodan
yavaş yavaş çok hızlıya geçmek, sonunda
vedd ve istiğrak haline gelmek tabii olaylar-
dandı. Ekstaz haline gelip devran halkasını
terkederek, kendisini bu halkanın ortasına a-
tan (gene bazı halk oyunlarında sıradan çı-
kıp solo oynayanlar gibi) kollarını capraz-
vari göğsüne yapıştırarak mihrabi etrafında
fırıl fırıl dönerek kendinden geçenlere rast-
lanırdı. (Eski Türk Şamanlığında fırıl fırıl
dönüp kendinden geçen Şamanlar gibi) Zikir
bittiği halde kendini tutamiyarak solo dans gi-
bi, yalnız başına dönmesine devam eden der-
vişi, icabında şeyhin işaretiyle meydancı de-
re çarkedenin rüzgârına uymak, onun dev-
rine girmek suretiyle bir müddet onunla dön-

duktan sonra ism-i Hay ile onu kucaklar,
sağ kulağına, sonra sol kulağına celâl isim-
lerini fısıldıyarak dervişî usul usul Hu hu
diyerek alır, mihraba oturtur, cübbesini üze-
rine örterdi. Kendinden geçen derviş bu su-
retle sükkûna kavuşturulurdu. Döndükten
sonra kalkar mihrabi öperek çekilirdi.

Halvetilerin bir kuud zikrinde Hay ile
otururlar, sağ ve sola Hay ile devam olunur,
sonra diz üzeri kalkarak eğilip doğrulmak su-
retiyle ism-i Hay okunur, sonra otururlar,
gene ilk Hay ile sür'atli bir tempoya girilir,
arada ilâhiler okunurdu.

Taşra Halvetilerinin Sivasiler kolu Dev-
rana kalkınca teker döne döne Hay Al-
lah, hay, diye zikrederler, sonra halka olurlar,
daha sonra kol kola girerler, sağa doğru ha-
reket ederlerdi.

Kadiri'lerde el ele tutuşulur, halka olu-
nur, rûkûa varır gibi eğilinerek eller öpü-
lür, ism-i Hu ile ağır ağır devrana girilir,
sonra illallah hay hay diye devrana devam
olunur, daha sonra Allah vahiy ahad samed
diyerek zikredilir, devran gittikçe hızlanır, bu
esnada ilâhiler okunur, Allah Malik-i yev-
müddün ile zikre devam edilir, sonra ism-i
Hay'e geçilir, sağ kol sağdakinin sağ omuzu-
na, sol kol da soldakinin beline atılarak sım-
sıkı bir durumda sağ ayaklar biraz ilerde sol-
lar biraz geride olarak — birbirine çarpma-
su diye zikre devam olunur, arada güzel ses-
li zakirler taksim ederler, sonra ism-i hay'e
geçilir. Bu sefer zikir kalbiye dökülür, ha-
fifler, taksim bittikten sonra ism-i hu baş-
lar. Hu hu hu hu diye; bu fon üzerinde gene
ilâhiler söylenir, sesler perde perde yükse-
lir, ism-i Hu süratlenir, kısa hu'lar devam e-
der, sonra zikre son verilir.

Bazı tarikatlerde kıyâmî ism-i celâl zik-
rine kayışla çalınan Kuddüm, Mazhar ve Halî-
le gibi vurma aletler refakat ederdi. Vaktiy-
le bazı dergâhlarda Mevlid ve Miraç gibi ce-
miyetlerde meydan kıyâmî ve devrânî meşâ-
yihine terkedilirdi. Onlar da teberrüken dev-
ran ve kıyam zikirleri yaptırırlardı. Mevlevî-
hanelerde Mevlid ve Miraç cemiyetlerinden
sonra sema edilmeyip davet olunan devrânî ve
kıyâmî meşayihin idaresinde devran ve kıyam
zikirleri yapılırdı. ism-i celâl zikri esasın-
da Ney'ler üflenir, neyzen ve kuddümzenlere
azkirler de iştirak ederlerdi. 8 — 10 sema'zen
bu zikir esnasında sema' ederlerdi. Bir mev-

levî dervîşi şeyhi ile beraber veya yalnız ba-
şına kıyâmî, devrânî tekkelere misafir gittiği
zaman mukabele esnasında mihraba boyun e-
ğip sema ettikleri görülmüştür. Ancak Mev-
levihanede olduğu gibi bu canların tennü'e'gyi
meleri ve ayaklarını çiplak etmeleri mecburi
değildi. Hatta Mevlevî muhibbanının gerek
kıyâmî ve gerek devrânî, Halveti ve Nakşiben-
di dergâhlarını ziyaret ettikleri zaman askerse
asker elbisesiyle, sivilse sivil elbisesiyle mu-
kabele esnasında sema' ettikleri çok görülmüş-
tür.

Kadiri'lerin de sema ettiklerini söylemiş-
tik, bu münasebetle şunu da hatırlatalım ki,
sema oldu olası yalnız Mevlevilere mahsus bir
dinî rakıs şekli değildi. Hasan Fehmi Tugal
(Halk Bilgisi Haberleri) adlı derginin 105 ci
sayısında (Ahilere dair halktaki bilgiler) baş-
lıkh yazısında bu konuda şöyle der: (Demek
bizim zannettiğimiz gibi Sema' Mevlevîliğinin içi-
de değildir. İbn-i Batuta seyahatnamesinde
Ahi zaviyelerinde geceleri geçen hayattan
bâhsetirken, yiyorlar, içiyorlar, söylüyorlar,
raks ediyorlar, der. Mevlevîlik, Alevîlik ve Kı-
zılbaşlıkta da olan semâ açık bir ibadet sa-
lonuna çıkarılabildi, diğerlerinde buna imkân
vermiyen iki sebep vardı: rakı ve kadın.)

Çeşitli tarikatlerin çeşitli zikirleri, Türk
ilâhi duygusunun, Türk dinî zevkinin mahsulü
olan, modern Türk musikisine ve balesine de-
ğerine baha biçilemeyecek derecede kıymetli
bir kaynak teşkil eden Türk ilâhi, dini raksla-
rını incelemek, onları renkli ve sesli filmlere
almak hususunda hepimize düşen büyük
bir vazife bulunduğuna inananlardanım. Bu
konuda derhal harekete geçilmesini candan
temenni ederim. Çünkü onları bilenler çok a-
zalmış, bunlar da son günlerini yaşamakta-
dırlar.

ALTINCI HALK OYUNLARI BAYRAMI

Halk Oyunları Bayramı bu yıl da
yapılacaktır. 27 Temmuz ile 5 Ağustos
tarihleri arasında İstanbul Açık Hava
Tiyatrosu'ndaki Bayram yurdumuzun
çeşitli bölgelerinden topluluklar ile Yu-
nanistan ve Yugoslavya Ekipleri de ka-
tılacaktır.

Topluluklara başarılar dileriz.

T. F. A.

KARAMAN'DA TÜRK DİL BAYRAMI

Yazan: Prof. Dr. F. Nafiz UZLUK

Karaman'da iki yıldanberi Dil Bayramı büyük törenlerle kutlanmaktadır.

Karaman oğlu Mehmet Bey, devletin yazışma dili farsça iken bir ferman yayınarak 685 yıl önce Türkçeyi resmi dil olarak ilân etmişti.

İşte Karamanlılar şimdi bu yıldönümünü hem Dil Bayramı, hem de Yunus Emre Günü olarak kutlanmaktadır. Bu sebeple bu konuda yazılan iki değerli yazıya sayfalarımızda yer ayırıyoruz.

T. F. A.

675 inci Hicret yılının son ayı olan Zil hiccede — 1277 Milâdi senesinin Mayıs ayına rastlar — Konya ovasında büyük bir olay geçti.

Cimri adında bir dervişi, Deşti Kıpçakta yaşamakta olan Selçukluların talihsiz padişahı II. İzzettin Keykâvus'un oğlu olarak ortaya çıkardılar.

Kanlı savaşlardan sonra Konya şehri ele geçiren Türkler, daha doğrusu Karaman oğlunun askerleri, Cimri'yi Sultan Siyavuş diye Selçuklu tahtına geçirdi. Karaman oğlu Mehmet bey kendisini ona vezir tayin ettirdi.

Selçuklu tarihlerinin genişçe anlattıkları bu kanlı işler arasında gözümüzü çeken en önemli olay, Mehmet beyin ortaya attığı Devletin resmi yazışma dili olan Farsça yerine Türkçenin geçeceğini Dellâllar vasıtasıyla ünletmesi bütün Selçuklu köyüne, kentine bildirmesidir.

22 sene evvel yayınladığımız kısaltılmış Farsça İbnî Bibi Selçuklu Tarihi'nin Türkçe tercümesini, Karaman oğlu Mehmet beyin yüce hatırasına armağan etmek suretiyle "milletimizin kadirbilirliği" ni göstermiştik.

Zamanın politikası ve politikacıları bu armağan edişi — biraz garip de olsa — tepki yaratmadan geçiştirmişler, kitabın eleştirmesini yapanlar, bilhassa bu nokta üstünde, hiç durmamışlardır.

İşte bizim 22 sene evvel düşünüp ortaya attığımız kutsal düşünüşün, bu kerâ Karaman'da Hükümetin de yardımı ile kutlanmakta olduğunu görmeliğimiz sevincimizi, kıvançımızı artırmaktadır.

15 yıl sonra 700 üncü senesini kutlamamızı dilediğimiz bu çok önemli olayı, hava dalgaları arasında kaybolacak heyecanlardan ziyade, Türk diline bilhassa Karaman oğlu Türk devletine ait türlü yönlerden onların uygarlığını söz konusu edecek eserler hazırla-

mak suretiyle anma törenleri yapılacak olursa, bundan yalnız Karaman değil, belki bütün dünya istifade eder, bizleri de büyük dedelerin torunları olarak sevgi ile bilim dünyası alkışlar.

Karaman oğullarının yıkılışını dile getiren bir destanı o devre ait bir hayli vakalara da işarette bulunduğu için bu vesile ile okurlara sunuyorum..

Türk Ulusu kıyamete kadar yaşayacak sağ, eğemen kalacaktır. Kanlarını bunlar için döken şehidelerimizi saygı ile analım.

KARAMAN OĞULLARI HAKKINDA
DESTAN

Gedik Paşa geldi otağ kuruldu

Karamanlıya nice sorgu soruldu

Boynunla kalın zincir vuruldu

Gedik paşa itme ilden say bizi

Çoban ölü, sürü kalmaz dağılır

Sarı inek sağ oldukça sağılır

Vezirleri yargılara çağırılır

Aman paşa kovma ilden say bizi

Acep iller hep böyle mi bozular

Kara yazı hep böyle mi yazılır

Kişi sağken mezarı mı kazılır

Gedik paşa itme ilden say bizi

Kanı noldu Karamanın beyleri

Noldu acep yayaları, seymeni

Kanı Farsak, Turgut oğlu, Candarı

Aman paşa sürme ilden say bizi

Yeşil bayrak Karaman'dan söküldü

Çoluk çocuk sokaklara döküldü

Kale yandı, ahali sürüldü

Gedik paşa itme ilden say bizi

İmaretin kapanır mı kapısını

Örene mi dönecektir yapısını

Bunca hayrat hemi türbesi, hepisin

Gedik paşa itme ilden say bizi

Rum Mehmet'in sayılır mı yaptığın

Görür müyüz bu zulümün bittiğin

Yarım Asır Önce :

ISPARTA'DA KADINLAR YAZIN NASIL EĞLENİR Dİ

Yazan: Hikmet Turhan DAĞLIOĞLU

Isparta güzel Anadolumuzun şirin, yeşil ve kendine mahsus renk, kokusu olan bir kasabasıdır. Yine kendisine mahsus bir çok özellikleri olan bu kasabada hemen her devirde kadınların rolü büyük olmuştur.

Memleketi çevreleyen çıplak dağların boğründeki "Sidre" de karlar erimeye başlasınca kasaba baştan başa yeşillenir, bahçelerde güller açar, bübüller şakır, bütün bir kış ıssız, ziyaretçisiz kalmış mesire yerleri (Sidre, Öküzbattı, Ayazmana, Bezirgan pınarı, Ahi pınarı) Nisanın onbeşinden sonra kadınlarla dolup taşmaya başlar. İlkbaharla yaz Isparta kadınların şimdiki gibi o devirde de eğlence mevsimiydi. Memleketi çevreye kuşmuş olan dağlar Isparta halkını, bilhassa kadınlarını geleneklerine karşı çok bağlı kırmıştır.

Kışın evişi gören tezgâh başlarında hali dokuyan, evlerde kapalı kalan kadınlar ilkbaharın ilk güneşi Davras dağında pırlıtlar
Bire kâfir sana kalmaz ettiğin

Aman paşa itme ilden say bizi

Pir Ahmet bey, yetiş diye ah ider

Kasım beyle Uğuz oğlu vah ider

Karaman mı yalnız günâh ider

Gedik paşa sürme ilden say bizi

Yurt kavgası, beter imiş bilene

Ağhyorsam, inleyorsam kime ne

Diyemedim aham, paşam gelene

Aman paşa itme ilden say bizi

Bu illerin bübülleri ötmesin

Ocakların tütenleri tütmesin

Çobanları sürülerin gütmesin

Aman paşa itm ilden say bizi

Devre yıldız doğmuş görmüş görenler

Yere girmiş Sultanlıklar sürenler

Yazık olsun bu beyliği virenler

Gedik paşa itme ilden say bizi

Bozulmasın kimselerin yuvası

Yıkılmasın yurdu, evi, obası

Çiğnenmesin, köyü, kenti, ovası

Aman paşa itme ilden say bizi

Âşık Muslu yurdun yıkık görünce

Karamanın işi sona erince

Destanın göz yaşs ile diyince

Gedik Gedik paşa itme ilden say bizi

yaparken kırlara, gül bahçelerine dökülürler. Her sabah gün doğmadan gül bahçelerine dağılan peştemallı kızlar, kadınlar gül toplarken en sevinçli saatlarını yaşarlardı. (Aşağı yukarı şimdi de durum böyledir). Fakat Isparta kadınlığının hayatındaki geniş değişiklik Mayısın son haftasından itibaren başlardı. İlk sıcaklarla ermeğe başlayan kirazların burada özel bir değeri vardır. Kiraz bayramı denilen ve mayısın son haftasından — tabii eski mayısın — haziranın on beşine kadar süren bu süre kadınların en çok önem verdikleri ve dört gözle bekledikleri bir zamandı. Kiraz bayramı törenlerini karşılama için onbeş gün öncesinden hazırlıklar görülür, elbiseler dikilir, misafir listeleri tertiplenir. Kiraz bayramı törenleri kasabanın yukarı mahallelerinde yapılırdı. (Hâlâ böyledir.) Isparta'da yukarı mahalledeki kiraz bahçelerinin kirazları çok iri, nefis olur. Bunun içindir ki yukarı mahalleliler kasabada oturan eş dost, hısum akrabalarını bahçelerine davet ederek o zamana göre epeyce masraf ve zahmetle katlanırlardı.

Kiraz bahçelerine erkekler perşembe, kadınlar ise Cuma günü giderlerdi. O günler de kasaba baştan başa araba gürtlüleriyle sarılırdı. Yaya gidecek olan kadınlar — hava güzel olduğu takdirde — Süslü ve yeni elbiselerini giymiş oldukları halde kumlu yoldan, çay boyundan küme küme yukarı mahalleye doğru coşkun bir sel gibi akarlardı.

Dıvar diplerinde, ağaçlar üzerinde saklanan delikanlılar memleketin bilhassa kızlarını bu günlerde doya doya şeyrederlerdi. Yollar da — göçürtmeler yaparlardı, dalgın dalgın giden kızların göçürtmelere düşmelerini gülererek karşılardı. (Göçürtme, içi su dolu, üzzerleri dal ve yapraklarla örtülü küçük ken deklendir).

Davetlileri, ev sahipleri bir iki yüz metre uzaktan kargırlarlar ve onları kiraz bahçelerinde serili halılar üzerine buyur ederler sütlü kahveler, çaylar ikram ederlerdi. Asıl eğlence ve gezmeler öğle yemeğinden sonra başlardı. Yemekler bahçelerde yenilir ve her on kadın için ayrı bir sofraya tertip edilirdi. Ço-

ğu zaman kızların sofrası ayrı olurdu. Misa-
firler büyük meydan önünün etrafına çöme-
terek güle konuşa yemeklerini yerlerdi. Her
yerde tatlı en sonra yenildiği halde burada
yemeğin ortasında yenilir son olarak ta pilâv
la bu fasla son verilirdi. Bu gün her ev hali-
ne göre ikiden on sofraya kadar yemek çı-
kartırdı. Yemekler beş on türlü olurdu. Çöm-
lek kebabı, etli pilâv dediğimiz (Kabana) her
sofrada bulunurdu. Yemek faslı bitince orta-
ya büyük tabaklarla kirazlar getirilirdi. Ki-
razların yenmesine doyum olmazdı. Kütür kü-
tür yenilen kirazların manzarası insanı bü-
yüler gibi olurdu. Buralarda kiraz ve kadın
birbirine adeta eş gibi olurdu.

Yemekten sonra kadınlar haşların üze-
rine serilirler biraz istirahat ederlerdi. İkinci-
ye yakın Kayabaşına gezmeğe çıkan kızlar
kadınlar renkli nefis kokulu çiçeklerden mey-
dana gelmiş bir çiçek demetini andırırlandı.
Kayabaşının altındaki değirmene köpükle
nerek gelen suların sesi kadınların, kızların
kıvrak, yanık türkülerle karışarak oynak ve
harikulâde bir ahenk meydana getirirdi.

Evlerinin öni mersin

Mevlâm seni bana versin

türküünü söyleyerek oynayan kızların man-
zarası muhtâşem bir şekil alırdı. Burada ge-
çirilen saatler Isparta kadınlığının en mesut
en bahtiyar zamanları olurdu. Yavuklusu as-
kere gittiği için hasret çekenler, vefasız
yârları için ağhyanlar, levend kocalarının yas-
larını tutarak kara yazma bağhyan genç dul-
lar buralarda kendilerine derd ortağı bulurlar.
Kayabaşından damla damla sevgi ve umud
tophyanlar yine burada gözlerindeki yaşları
şilerler, yüklerini yakan derdleri, kalb ağ-
rılarını, kimsesizliği, yalnızlığı bir zaman için
olsun unutulurları.

İkkindiden sonra herkes yine çağrılı bu
lunduğu eve gider biraz sohbet ve oyundan
sonra erkence bir akşam yemeği yenir ve a-
şağıya inmek için hazırlıklar başlardı. Yuka-
rı mahalleden iniş çok hoş olur, delikanlılar,
kızları seyretmek için yollara dökülürlerdi.
On on beş gelinlik çağındaki kızın elele vere
rek evlerine adeta süzülerek gidişleri insana
renkli bir filim seyrediyormuş duygusunu ve
rirdi. Aşağıya inmek için geç kalanlar araba-
larla evlerine giderlerdi. O zaman akşamın
alaca karanlığında etrafı yanık türküler per-
de perde inletirdi. O zaman dinlemiş olduğum

bir türküylü (Gökmen Dudu) türküünü ör-
nek olarak buraya yazıyorum. Bu da aşağı-
yukarı Ispartanın meşhur "Evlerinin öni
mersin — Mevlâm seni bana versin" gibi ya-
nık, oynak bir kadın zeybek oyunudur.

Isparta'da Gökmen Dudu Türküüsü :

Su içtim yudum yudum,

Gel benim nazlı dudum

İki dünya bir olsa

Sensin benim umudum.

Su akar kütüğünden

Bulanır köpüğünden,

İpek olsam doluşsam

Dudumun topuğundan.

Su akar lüle lüle,

Yar gelir güle güle

Elinde sırma mendil

Terini sile sile.

Su gelir taşta değer,

Kirpikler kaşa değer

Merak etme sevdiğim

Bir gün baş başa değer.

Kiraz bahçeleri âlemleri bu suretle üç
hafta sürerdi. Kadınlar ve aileler arasındaki
dostluk, yakınlık, sevgi ve bağlılık bir kat
daha artmış olurdu. Oğullarını evlendirmek,
kızlarını gelin etmek isteyen analar için bu
âlemler iyi bir fırsat yerine geçerdi.

Kiraz bahçelerinden sonra sıra "Öküz-
battı" ile Sidre mesiresine veya Bezirgân pı-
narı'na gelirdi. Haziran ayının son haftasın-
dan üzümlere "ben" düşünceye kadar bu me-
sireler kadınların eğlenme yerlerini teşkil e-
derdi. (Bu gün de kısmen teşkil eder.)

Sidrenin Isparta'da tarihi bir yeri ve ef-
sanevi bir şöhrati vardır. Gerçekten Isparta-
nın Sidresi elmaslar takınımış bir geline ben-
zer. Şehrin yeşil göğsüne bir siyah düğme gi-
bi konmuş Akdağ yamacındaki Sidre her yıl
bir iki ay binlerce Ispartalının bir ziyaret
yeri olur. Burasından sekiz on söğüt ağacı ile
siyah kayalarından fıskıran suyu tatlı ve soğuk
bir pınar süsler. Sidre'den Isparta boylu bo-
yuna uzanmış, uykuya dalmış, yeşiller gi-
yinmiş bir gelini andırır.

Cumartesi günleri daha gün doğmadan
Sidre'ye doğru tırmanan yüzlerce kadın bir
güvercin katarını andırır. Sarp yollardan
Sidreye gerek çıkarken gerek inerken görü-
nen manzara bir güzellik kervanından başka
bir şey değildir. Söğüt ağaçlarının altında
kadınların yemek pişirmeleri ayrı bir âlemidi.

ARAŞTIRMALARI

Bir tarafta et çömllekleri pişirilirken bir ta-
raftan da etli, soğanlı bir nevi pilâv demek
olan kabune hazırlanırdı. Fakat bütün bu ye-
meklerden ziyade iştahla yenilen "sıyrgı"
dır. Sıyrgı sade suda haşlanmış ve üzerine
ince tuz ekilmiş taze fasulyadır. (Vitamin
koruma bakımından dikkate değer bir key-
fiyettir.)

Akşam ezanından bir iki saat sonra çam
meşalelerle şehre inen kadınların sesleri u-
fuklarda perde perde dalgalanır ve manzara
bir şehriyemi andırır. Bu hal soluyan kasa-
bayı adeta yeniden canlandırır.

Üzümler biraz olsun yenecek bir hale ge-
lince artık Sidre ile Sidrenin eteği demek olan
"Öküzbatı" terk edilirdi. Ta aşağılardan gü-
müş parıltıları Sidre pınarının çağlıları dağ-
ların arasında bir mersiye tesiri bırakırdı.

Temmuzun son haftasından ağustos son-
larına kadar "Ayazmana" ya taşınılırdı.
(Bu gün hâlâ burası eski önemini muhafaza
etmektedir.) Ayazmana kasabanın kuzey doğu
sunda ve yarım saat uzaklıkta bir mesirenin
adıdır. Burada yüzyıllar görmüş çınar ağaçla-
rı, suları saydam ve gür pınarlar ve suların
meydana getirmiş olduğu havuzlar vardır. A-
yazmanın üstündeki tepeler sıra sıra kestane
ağaçlarıyla kaplıdır. Ayazmanın biraz daha do-
ğusunda Minasın mesiresi bulunur. Buranın
ziyaretçileri Ayazmana ziyaretçileri kadar
çok olmaz.

Aşağı mahalleliler, kiraz bahçelerindeki
davetlere karşılık olarak yukarı mahalleleri
davet ederler. Ve Ayazmaya kadınlar Cuma
günü giderlerdi (Şimdi bu gidişler Pazar gün
lerine çevrilmiştir.)

Kasabanın arabaları o gün akşama kadar
işler dururdu. Bundan başka acar merkebler
üzerinde peşimalları havalana havalana gi-
den kızlar da olurdu. Bunları seyretmek i-
çin delikanlılar İskender mahallesindeki "De-
mirköpürü" ye kadar seyre çıkarlardı. Ama
densizlik yapmak kimsenin haddine düşmez-
di. Ayazmana geniş bir yer olduğu için daha
iyi gezip eğlenirlerdi. Kalın iplere geçirilmiş
ipler üzerine kurulmuş salıncıklara torun sa-
hibi kadınlar bile binerek sallanırlar bu su-
retle gençlik çağlarını hatırlamış olurlardı.
Öğle üzeri burada yenilen yemekler ise Sıyrgı
ile suyu tatlı olan Eğirdir gölünden çıkarıl-
mış balıklardan "Kurma" balık diye anılan
tuzlu balık, kabune, çömllek ve kavun, kar-

puz ve şayet yetişmişse üzümünden ibaret olur-
du. Kadınların Ayazmadan akşam dönüşleri-
ni seyretmek için halk ta Demir köprü hat-
ta yarı yola kadar çıkarlar ve yabanî iğde
ağaçlarının arasında bekliyen delikanlılar sev-
dikleri kızlara mâni söylerler, bağ köşkerin-
den taşan bağlama sesleri kadınları selâmlar,
merkeblere bîmiş kadınların yollarını ma-
halle çocukları keserler ve onardan bahşis ko-
parmadan salıvermezlerdi.

Ayazmana'dan sonra sıra yukarıda adını
verdiğimiz Minasın ile "Arıkaltı" na gelirdi.
Fakat bu sıralarda üzümlere ben düşüp ol-
gunlaştığı için Ayazmanın onbeşer dakika
doğusunda olan bu mesirelere ancak birer haf
ta gidilebilir. Aynı hafta içinde "Gireyi"
bağlarına üzüm yemeğe gidenlerde olduğu i-
çin buraları pek kalabalık olmazdı.

Üzüm bağlarının da kendilerine mahsus
törenleri vardı. (Hâlâ da vardır.)

Bağları olanlar erkenden eşleri dostları
ile birlikte çok erkenden bağlara giderler ak-
şama kadar badem, ceviz ağaçlarının altında
oturarak eğlenirlerdi. Eylülün onbeşinden son-
ra artık gezintilere son verilir bağ bozumu
hazırlıklarına başlanırdı. Bağ bozumu kadın-
lar için artık bütün eğlencelerin sona erdiğini
ilân eden bir son tören olurdu. Artık kişi için
her evde hazırlıklar başlardı. Her akşam bağ-
lardan dönen üzüm küfeleri yükli merkeble-
rin kaldırdıkları toz bulutları havaya değil
sanki kadınların kalblerine dağılır gibi olur-
du. Artık yaz geçmiş, eğenceler bir rüya ol-
muş gönüllerde ancak tatlı bir hatıra kal-
mıştır. Bağlar tamamile bozulduktan sonra
sokaklar tenhalaşır ve geceleri pekmez ocak-
larından havaya kalkan kıvılcıkların çıkardık-
ları pekmezi yapmak için tokmakların çıkardık-
ları takırtılar, bulgur çekem değirmenlerin
gürültüsü gecenin derinlikleri arasında kay-
bolup giderdi.

Pekmez, şıra yapmanın da kendilerine
mahsus âdet ve gelenekleri vardı. Bütün ev-
lerde kimin bağından ne kadar köftün "küfe"
üzüm çıktığı, kaç ylık badem, ceviz toplan-
mış olduğu konuşulur dururdu.

Bu eğlenceler karşılıklı dayanışmayı sağ-
lamaştırır ve kökünü belki de "Ahiler" tes-
kilâtından alan birer gelenegin devamından
ibaret olsa gerektir. Nitekim kışın erkekler
arasında yapılan helva çekme âlemleri, kışın
en soğuk günlerinde pişi yaparak dağıtma-

YUNUS EMRE VE KARAMAN

Yazan: Muzaffer ERDOĞAN

On üçüncü asrın sonlarına doğru Anado- lu' da yetişen ve zamanında Türk diliyle hal- ka hitab etmek fırsatını bulabilen Yunus Emre'nin, Edebiyat tarihimizin temel taşla- rından birisi olduğunda şüphe yoktur. O, ge- lip geçmiş Türk şairlerinin içinde türkçeyi en güzel kullanan ve işleyen, en iyi besteleyen ve geliştiren bir tarihi şahsiyet olarak karşı- mıza çıkmaktadır. Bu itibarla Karaman oğlu Mehmed Bey kadar Yunus Emre de bugünkü türkçemizin yapıcı ve yaratıcılarından birisi olmuştur. Bu yolda daha fazla teferrüata gi- rişmeyi erbâbına bırakarak hayatı hakkında kısa bir giriş yaptıktan sonra onun eski Lâ- rende'ye tekabül eden bugünkü Karaman ka- sabasıyla olan ilgisi hakkında mücmel bir fi- kir vermek istiyoruz.

Bilindiği üzere Yunus Emre'nin doğum tarihi kesin olarak belli değildir. Ancak diva- nının bazı beyitlerinden anlaşıldığına göre o Mevlâna'yı görmüş, ondan feyzalmış, sohbet ve sema meclislerinde bulunmuştur. Ölümün- den sonra da şiirlerinde adını saygı ile anmış büyüklüğünü şükranla yad etmiştir. Bu itibar- la aynı asırda yaşayan Hacı Bektaş-ı Veli ile görüştüğü hakkında Vilâyetnâmenin verdiği bilgileri kabul etmek zorundayız. Aynı za- manda yine bu sıralarda Anadolu'da bulunan Sarı Saltuk ve halifesi Barak Baba ile görüş- tüğü de muhakkak gibidir. Bu itibarla Tap- tuk'tan nasip alan Yunus Emre'nin silsilesi B a r a k Baba'ya d o l a y ı s ı l e S a l- tuk Baba'ya dayandığı görülmektedir. Saltuk Baba'nın Hacı Bektaş-ı Veli halifelerinden olduğunu biliyoruz. Yapılan incelemelere göre Yunus Emre'nin Orhan Gazi devrinin ilk yıl- larında hayata gözlerini kapadığını söyleye- biliriz. Babası hakkında yakın zamanlara gelinceye kadar hiç bir bilgimiz yoktu. Son günlerde rastladığımız bir tarihi kayıd, bize, bunu aydınlatmak imkânını bahsetmiştir. Ka- ramandaki Kirişçi Baba zaviyesini ilgilendiren lar, ve bu gün avcıların bir dinlenme ve eğ- lence yeri olan "Ahpınarı" diye bir yerin bu- lunması bu kanaatimizi kuvvetlendiren delil- ler arasında bulunmaktadır.

bir belgede Yunus Emre'nin babasının adı (Is- mail) olarak tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Bektaşî Vilâyetnamesine göre o Sivrihi- sar'a bağlı Sarıköyde doğmuştur. Şekayık tercemesi Bolulu olduğunu, Basralı İsmail Hak- kı ise Keğiborlulu olduğunu kaydetmiştir. Son zamanlarda rastladığımız bazı tarihi kayıd- lara dayanarak Yunus Emre'nin Lârende ile bu bakımdan çok sıkı bir münasebeti olduğunu dü- şünüyor ve bu yolda daha ileri giderek onun bu günkü Karaman kasabasında dünyaya gel- diğini kuvvetle tahmin ediyoruz. Filhakika Lâ- rende kasabasını alâkadar eden bir takım ta- rihi belgelerde bunu ihlas eden satırlara sık sık rastlamak mümkün olduğu halde Anado- lu'nun diğer müteaddid bölgelerini ilgilendiren vesikalarda bunu gösterecek en ufak bir ema- reye rastlamak imkânsız bulunmaktadır. Bu cümleden olmak üzere Lârende kadısına yazı- lan bir Emirnâmede Yunus Emre'nin Karaman Kasabası ile olan bu ilgisi derecesi aşağı yu- kari tahmin olunabilmektedir. Buna göre biz- zat kendisi tarafından Lârende'deki emlakî hâ- silatı sağlığında gelip geçenler için tekkesin- deki şeyhlere tevdi edilmiş bulunmaktadır. Ke- zâ Yunus Emre'nin Karaman kasabası ile olan alâkasını Konya kadısına hitaben yazılan başka bir belgeden dahi anlamak bir dereceye kadar kaabildir. Bu sonuncusuna nazaran Yu- nus Emre'nin Lârende'de harab olan hankahı kubbesi ile sajr yerlerinin tâ'miri Özi muhafızı Ali Paşa'nın Karaman Vâililiği esnasında ele alınmıştır. Gerekli masrafları bunun tarafından Vezir Hafız Mustafa Paşa'nın evvelce mirî için zaptolunan muhalefatı akçesinden karşı- lanmak istenmiştir, fakat Ali Paşa'nın Kara- mandan ayrılması üzerine mütevellisi İsmail yönünden iş yüzüstü bırakılıp mevcut para yenilmiştir. Özetlerini verdiğimiz bu iki belge nin tarihleri muahhar olmakla beraber içerile- rinde taşıdıkları bazı alâmet ve işaretler Yu- nus Emre'nin her halde Karaman kasabasıyla yakın bir münasebetinin olabileceğini göster- mektedir. Daha evvelce temas ettiğimiz babası (İsmail) e ait Kirişçi Baba zaviyesi hakkın- daki kayıd ise bu görüşümüzü kuvvetlestire- cek bir özellik taşımaktadır. Karamanlı aydıt

KAPTANLAR

Yazan: Osman SAYGI

Osman Saygı'nın aile koleksiyonundaki resim: Sarıgöl Kaptanları birarada.

"Kaptan" deyince, hep denizlerde gemi- lere komuta edenleri hatırlarız.

Halbuki yakın tarihimizde, çete savaşı- ları yapan "gerilla" cılarımız vardır. Bunlara da (Kaptan) ve (Kaptanlar) diyoruz.

Bunlar, İmparatorluğumuzun son devirle- rinde, Batıdaki akıncılarımızın milis kuvvet- lar Karamanoğlu Mehmet Beyin meşhur fer- manıyla nasıl iftihar ediyorlarsa aynı veçhile Yunus Emre'nin Karaman'daki makamıyla de- müftechir olmakta haklıdır. Bu sebebden Yu- nus Emre'nin oradaki makamı ile bu Türkçe dâvası arasında kurdukları irtibatı her bakım- dan yerinde buluyor, bundan dolayı da onun türkçenin resmî dil kabul edildiği Karaman' da yaşadığının bir tesadüf eseri olamayacağını tabii görüyoruz.

ler hâline gelmiş, şekilleridir.

Ve Balkanlar Türkiyemizde, bihassa Ma- kedonyamızda, Yunan, Bulgar, Sırp, Ulah Komitelerine karşı döğüşen, bir nevi, efe- lerimizdir. Bu akıncı ruhlu kardeşlerimize "KAPTAN" diyoruz.

Bu Türk Kaptanları genç subaylarımıza "Gerilla" hususunda yetişmeleri için öncülük etmişler ve o zamanki Makedonyamızda, çe- çitli milletlere mensup komitelerle çarpış- mışlardır.

Bu, Kaptanlarımızın yani Efelerimizin, Birinci Meşrutiyet, Balkan Savaşı, I. ci Ci- han Savaşı, Kurtuluş Savaşında ki hizmetleri, araştırılmaya ve tanıtılmaya değer konulardır zannederim.

Komitacılarla çarpışan, Kaptanlarımız Türk halkı üzerinde büyük etkiler yapmış ve

onlar için yanık türküler söylenmiştir:

"Aman, Yusuf, Kara Yusuf, gel artık eve"
(Yusuf), nası! gelsin evine. O, vatanı için Komitacılarla döğüşüyor. Dağa çıkmış vuruşuyor.

"Senin yârın gelin olmuş, gidiyor, ele"
Yusufun sevgilisi hatırında yok. Onun, sevgilisi yurdu.

**"Doğan sokakları Yusuf, engin daracık,
Çok istemem Bulgar gogo, yüzbin liracık"**

Bu Türk yiğidi Kara Yusufu, Bulgar Komitacıları, Selânik içinde, kahepece şehit etmiştir.

**"Selânik içinde Yusuf mavzer sesi var,
Yusufun başında, gelin, altın fesi var."**
Yani gelinin, sevgilisinin hediye ettiği, altın fesi var gibi, dokunaklı türküler söylenmiştir.

Bunlar, uzun ve araştırılmıya, toplanmıya değer konulardır.

Tarihi olaylar, akıp gidiyor, yaşayan canlı hatıralar, yavaş, yavaş kayboluyor. Bunları, tespit etmek gerek.

31 Mart 1962 tarihli "Milliyet gazetesi" nde, bu kişilerle, ilgili, fotoğraflar gördüm.

O, resimlerden birini kestim. "Türk Folklor Araştırmaları" Dergisine gönderiyorum. Ve, o iki meçhul Türk erini, Kaptanlarını tanıtırıyorum.

Sağ tarafındaki Kayralı Uçana'lı Zekeriya Kaptan. Sol taraftaki yine Sarıgöllü, Uçanalı, Osman Kaptan'dır.

Geçen yıl, bu günlede, Ordu ilimizde vefat etmiştir. Oğullarından biri, aynı ilin, Fransızca öğretmeni Hasan Öztürk, diğeri kıymetli Maarifçilerimizden Ali Öztürk'tür.

Zekeriya Kaptan, Balkan Savaşında İzmirde geçmiş ve İstiklâl Savaşında Ödemiş cephesinde Yunanlılarla çarpışırken şehit düşmüştür.

Arkadaşlarından, Arif Kaptan Bursa cephesi gerillacılarındandır. Sâkarya Savaşında, çetesiyle Uludağ'dan inerek, Yunan işgalcilerine arkadan baskınlar yapan, meşhur mücahit. (Kurtuluş'tan sonra Bursamızda vefat etmiştir).

Büyük Atatürk'ün "Nutuk" unda geçen şehit Yahya Kaptan da bunlardan biridir.

Konumuzu dağıtmamak için, 1908 den önce, Makedonya'daki Sarıgöl Kaptanlarından bazı anılar vermek istiyorum.

Babamdan işittigime göre, on dokuzuncu yüzyıla ait en eski Kaptan Sarıgöllü Ali Kaptandır. Aydın taraflarına geçmiş, orada yıllarca Kızanlarile efelik yapmış, Efeler, orada atlı gezerlermiş.

Bir kış günü zaptiyeler, efeyi sarıyorlar. Hancı geliyor,

— "Efe sarıldınız" diyor.

(Ali Kaptan, burada Hüseyin Efe diye anılır).

O zamanki Aydın taraflarındaki hanlar gayet büyükmüş ve kapılarında büyük bir zincir geriliymiş.

Efe, kızanlara, çıkmaları için bir, bir teklifte bulunuyor.

— "Efe, sen varken, biz çıkmayız" diyorlar.

Hüseyin Efe, peki, öyleyse, diyor. Atına, o kış günü, bir kaç bardak şarap içiriyor. Ve atının üzerinde, hanın içinde talimlere, çıkış talimlerine başlıyor. Kapıdaki kalın zincire iri palasile öyle vuruyor ki; zincir büyük bir gürültü ile kopuyor.

O zaman, uzun dolma tüfekleri varmış. Kızanları da peşinden, bir sağa bir sola ateş ediyorlar. Fakat efenin atı bu çıkışta yaralanıyor.

Bizim Ali Kaptanın (Hüseyin Efe) nin mor cepkeni ve kırmızı kuşağı, bütün tabakası, yakın zamana kadar annemin sandığın da duruyordu. Bunlara baktıkça, babam, efenin maceralarını bize anlatırdı.

Ali Efe, daha çocukken, anası "Gülbahar" hatun, onun için "Benim kırmızı donlu, Horozum" diye seslenir, oğlunu öyle severmiş.

Türk anaları oğullarını böyle yetiştirirlermiş. Savaş, döğüşe küçük yaşta hazırlıklı yaparlarmış.

Efe, 10 — 12 yıl Aydın taraflarında kaldıktan sonra, tekrar memleketi Sarıgöl'e dönmüş. Düşmanları tarafından kahpelik ile Serfice pazarında vurdurulmuştur.

Babam, bunları anlatırken, hep ATSIZ'ın meşhur bir şiirini hatırlarım:

**"Candarmalar genç Efeyi sardılar,
Kırk ölümden beğendiğin sordular,
Kızanları, bir bir yere serdiler"**

**"Sarı eZybek, gün batarken vuruldu.
Gözlerine, kara perde gedildi.
Yiğit başı düşüp kaldı yanına.
Bakmaz oldu mor cepkenin kanına."
Hep, haksızlık için dağa çıkmışlar, Hür,**

ARAŞTIRMALARI

riyet için düşmanlarla "Efe" adıyla "Kaptan" adıyla vuruşmuşlardır.

Sarıgölde, Meşrutiyetten çok önce Yaşar Kaptan'ı görüyoruz. Kaptan, Kayalar'ın Kırımşah köyündendir. Bir haksızlığa uğrayarak tek başına dağa çıkmıştır,

Onun yiğitliğine halk yanık, yanık türküler söylemiştir:

**"Yaşar Kaptan dedikleri, bir sarı yılan,
(Kayalar) Kadısı durdurur divan."**

Başka bir mısraı da şöyledir:
**"Vurma dedim, Kapitani, kanlarını akar,
Üç ayık taze gelin, yollara bakar."**

İkinci Meşrutiyetten biraz önce, Sarıgöl Kaptanlarımızı yukarıdaki resimde toplu halde Makedonya — Komitacı kıyafetile görürüz.

Bunlar, o zamanki genç subaylarımızla beraber, Yunan, Bulgar, Sırp, Ulah Komitacılarına karşı savaşmışlar ve 31 Mart vak'ası ile Enver Beyin (Paşa) Fethi Beyin (Okyar), Resneli Niyazi Beyin maiyetinde İstanbul'a gelmişlerdir.

Balkan Savaşından sonra büyük bir kısmı Anadolu'ya geçerek, Kafkas, Çanakkale, Kanal hareketine iştirak etmişler. Sağ kalanlar, Yunanlıların İzmir'e çıkması ile Gökçen Efe, Yorük Ali Efe ve diğer kardeşleriyle, muhtelif cephelede, Ordumuzun yanında is-

Yazıda bahsi geçen ve Milliyet Gazetesi'nde çıkan resim

tilâçılara karşı koymuşlardır.

Yukarıdaki resimde; ortada oturan uzun sakallı, (Kozana) kazasının, Kalburcular köyünden, Arif Kaptandır. (İstiklâl Savaşımızda Bursa mücahitlerinden Arif Ağa.) Sağdaki, Kayaların — Köşeler köyünden, meşhur Süleyman Kaptan. Yunan ve Bulgar Komitacılarının köktünü kazıyan adam.

(Bunun hayatı bir romanı andırır.) Yeni Deli Mehmet Balkan Savaşında Amerika'ya gitmiş ve orada Türk Kızılay Teşkilatında Anavatana hayli hizmetler etmiştir.

Geçen yıllar, Erbaa ilçemizin, Hendekpınarı köyünde vefat ettiğini haber aldım. Allah rahmet eylesin.

Resimde, Arif Ağa'nın sol tarafındaki, Kırımşahlı Mecnun Kaptandır. (Ona arka dağları mecnun da diyorlar.) Mecnun Kaptan, Balkan Savaşında, Sarıgöl'ün Gelin köp rüsünü tutarak, Selânik üzerinden Manastıra yürüten Yunan tümenine besyüz gönüllü ile karşı koymuş ve dağa çıkarak teslim olmamıştır. Yunanlılar bu direnmenin intikamını almak için, arkadaşlarından yüz seksen genci aldatarak, o köprü'nün başına getirmişler. Hendek kazdırarak, aynı yerde şehit etmişlerdir.

Bu acıklı olaydan rahmetli Fevzi Paşa (Çakmak), haberdardı. Ve Mecnun Kaptan'a bu susi sevgi beslerdi. Kaptanı mübadeleden sonra arattırdıysa da, o yiğit, Çorum ilimizin Sungurlu kazasında ölmüş bulunuyordu.

Osman ve Zekeriya kaptanlar da bu grupta ayaktadırlar.

Diğerleri, Kayaların, Diyenli köyünden, Selâhaddin Kaptan, Kırımşahlı Fakı Kaptan (Bey), Hüseyin Kaptanlardı.

Bunlara ait türkülleri toplamak, anlaşılabilir ayrı bir yazımda mümkün olur.

Türklüğü bütünle sevmek, bilmek gerektir. Milletséverlik, birleştiricidir. Ayırıcılık değil.

İnsan Hüncer arkadaşımız bu ödevi mükemmel yapıyorlar.

Türklüğün bütününü, sanat, tarih, müzik dolu dergisinde, hali dokur gibi işliyorlar.

Bu yönden, "Türk Folklor Araştırmaları" bir okuldur. Bizler de, o kutsal okulun naçiz işçileri olmaya çalışıyor ve seviniyoruz.

GÜNEY KÖYÜ FOLKLORU

Yazan: (Merhum) Mahmut R. GAZİMİHÂL

Yurdumuzun eski veya yeni Kafkas göçmenleriyle yerleşik köyleri sayıca çok azdır. Fakat, halkı, Asya örneklerinden ezgi ve oyunlarla pek orijinal gösterilerini hâlâ kullanıyor. Kafkasyalılar hangi dinden olursa olsunlar uzaktan yakından akraba boylardır: Avarlar, Abazalar, Abazalar, Acaralar, Aslar (Ossetler), Çerkezler, eskilerden Alanlar, v.b. derebeylik mücedelelerinde birbirlerinden gizlenmek ihtiyacından türemiş kuş dili gibi tam 72 karma diyalekte konuşur, ayrıca yaşlıları hâlâ türkçe de bilirler. Evliya Çelebi, cümlesininin Türk Tatar soylarından olduklarını yazmakla hiç de yanlışlık veya mübalâğaya düşmüş değildir. O soylardan aramıza göçebilenlerin folklorunu işte bu yüzden ayrı bir özenle derlemeye zaruret vardır.

Bugün Yalova'dan 17 kilometre içerilik Güney Köy'den misâl olarak söz açmak fırsatını buluyoruz. Kendim oraya gitmedim, Şimşik İzmir Sanat Okulunda teknik öğretmeni bulunan folklor meraklısı Rıza Yetişen dostumuz Devlet Konservatuarı arşiv teknisyenliğiyle oraya gitmiş, sazlara ait bazı notlarını ricam üzerine dönüştürüp bana vermişti; desenini de o çizdi. Bu Dağıstanlı göçmenlerin ne kadar Türk geleneğinden çalgılar kullandıkları adlardan açıkça görülmüyor. Henüz derlenemeyen ezgi ve oyun unsurları ona göre düşünülebilir. Aranmalıdır.

Dağıstan'da başlıca tezene sazına kimi yerde "gumuz" bazı köylerde de "tamur" derilmiş. Birinci adın Kopuz, öbürünün Tanbur olduğunu hatırlatmaya lüzum var mı?

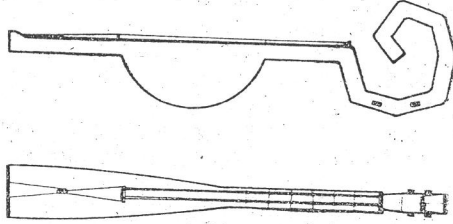
Gumuz çalgısı, "Çergen" veya "çirgen" dedikleri tef ile birlikte çalınır ve daha ziyade türkiye eşlik eder, (Bizden İsparta ve Burdur taraflarında uçurtmaya çergen deniliyor şimdilerde ki, o da yuvarlaktır), Gumuz, Kafkasyadan geniş ülkede kullanılıyor. Güney Köy'de beş altı çalını varmış.

En iyi gumuz ihlamurdan ve göğsü çamdan olur. Başu istifham işareti gibi alttan üstte doğru iğriktir. (Topkapı Sarayı minyatürlerinde görülen XVI. yüzyıl kopuzlarının burgulukları da aynen bu köşeli kıvrıktadır).

Gumuzun iki ayrı teli kirıştir (bağırsaktan), parmakla çalınır; yani, tezene kulla-

nılmaz. Esik fevkalâde alçaktır, kibrit çöpü gibidir. 6 perdesi sabit ve diatoniktir.

Dağıstan türkünün ikinci çarpma tel çalgısı "Coğur" dur. Bu, bağlamanın oradaki çeşitidir. Güney Köylüleri de çalıyor. Coğurun bizim Coğür olduğunu söylemeye lüzum var mı? (Unutulmasın ki Coğür ve bağlama adlarını Çağatay türkçesinde de vardı) Dağıstan

Gumuz. Yandan ve önden

çoğurunun dört tane teli vardır: Çift çift, durlarsa da, alttaki ikisi sestese düzenlidir; fakat üst çiftin alta düşeni alt çiftle sestestir; en üstteki tek tel bunlarla dörtlü aralıktadır. Sapında deriden ve diatonik dizide, fakat sabit olmıyan 7 perdesi vardır. Teller madeni olduğu için tezeneye çalınır: bu çalgıca "makar" diyorlar! Coğurun boyu 80 santimdir. Gövde çanağı küçük, toparlak ve yarım karpuz gibidir. — Coğurun sapı, Anadolu sazlarının aksine olarak burgulardan yana kalınlaşıyor; tepesi dümdüz kesik bitiyor.

Dağıstanda kemaneye Çağana derler. ("Asya ve Anadolu kaynaklarında ıklık" adlı kitabımda bunu anlatmış bulunduğum için ayrıca söz açmıyorum).

Dağıstanlılar el armonikasına "argan" diyorlar [1]; Bu adet yenice bir yabancı idhâl mahdud, milli değildir.

Kavala "şutahki" derler!

Davula Kumuklar "davul" dedikleri halde, Dağıstanlılar "kali" derler!!!

Güney Köylülerin ezgi ve oyunları henüz derlenmedi. Yakınıımızdaki bu oymakla bilimce ilgilenilmesi doğru olur. Radyo yayını etkisiyle bile kısa zamanda İstanbullulaşabilir

[1]. Küçük Org anlamıyla.

HAVSA FOLKLORUNDAN ÖRNEKLER

Yazan: Nedim ORTA

Havsa, Edirne'nin kazalarından olup Mirnar Sınan'ın eserleriyle donanmış tarihi, şirin bir kasabadır. Halkı çoğunluk çiftçidir. Tarlasına ilgilendir, tarlasında duyar mutluluğunu.

"Her yiğidin bir yoğurt yeyişi vardır" Havsa'nın, Havsa halkının da kendine has eğlenceleri, inançları, âdet ve ananeleri var.

EĞLENCELER :

1) **Günler:** Mahalle sakinleri kendi aralarında günler tertibederler, akşam üzerleri bir komşuda toplanıp eğlenirler, şarkı — türküleri söyleyip, tombala, ip atlama, saklambağ, çömlekçik gibi oyunlar oynarlar.

Çömlekçik: Bazı yerlerde bu oyuna: "Yağ satarım bal satarım" derler. Oyun şöyle oynanır: Oyuncular her biri önlerine küçük bir çömlek alıp daire şeklinde otururlar; ayakta ebe kalır. Ebe eline bir mendil alır ve mendilin bir köşesine taş bağlar. Sonra "Yağ satarım, bal satarım, ustam ölmüş kürkünü ben satarım" tekerlemesini söyleyerek dairenin etrafında dönmiye başlar. Tekerlemeyi önce ağır — ağır söyler, mendili oturanlardan birinin arkasına bırakınca hızlanır ve koşmaya başlar. Ebenin bu hareketinden mendili bıraktığı anlaşılır. Herkes ardına bakmadan eliyle arkasını araştırır. Mendili bulan kalkar ebeyi kovalar. Ebe önce yetişip mendili alırsa oturur, dövmiye ve daire etrafında koşturmaya başlar. Kaçan, çömleğin yanına gelip ebeden evvel oturursa dayak yemekten kurtulur. Ebe evvel gelip oturursa diğeri ebe olur ve oyun böylece devam eder.

HİDİRELLEZDE YAPILANLAR :

2) **Hidirellez:** Hidirellez günü halk azığı hazırlar ve kasabanın güneydoğusuna düler! Ana vatana gelebilmeleri hoş bir kazanç; fakat, getirdiklerini de unutmamalıdır: Çünki onlar, Türk işi folklorandırırlar. "6. Halk Oyunları Bayramı" için onların oyunlarına makamının dikkatini çekeriz. Oyunlarındaki "firıldanma" ve "bir oturup bir kalkma" figürleri bilhassa Türk işidir, canlı figürlerdir: Prof. Bartold bu nokta üzerinde durmuştu.

şen Kuyubaşı denen yere yahut doğuda Elmalık denen bir yer daha vardır oraya giderler ve eğlenirler.

a — Kapılara yeşil Söğüt dalı veya ısırgan asılır. Murada erileceğine inanılır.

b — Ağaç korkutulur. Meyva vermiyen ağaçlar Hidirellez günü sabaha karşı balta ile kesmiye kalkılarak korkutulur. Ağacın meyva vereceğine inanılır.

c — Ateşten atlama. Büyük bir ateş yakılır ve gençler bunun üzerinden üçer kez atarlar sonra parmakla ateşten küllü alarak ahlınlarına sürerler. Dinç ve neşeli olacaklarına inanırlar.

d — Niyet çekme: Hidirellez sabahından bir gün evvel bir çömleğe nişan atılır ve bir gece gül fidanı altında bekletilir. Sabaha açılır ve niyet çekilerek mâniler okunur.

Birkaç mâni :

Deryalarda yüzersin

Sevdiğimi sezersin

Almağa gönün olsa

Peşinde ne gezersin ?

Yazımdır, yahut güz mü?

Yaşlar akıtan göz mü,

Çılgınım farkedemem,

Gece midir, gündüz mü?

Ben severim ezeli

Şarkı, mâni, gazeli,

Yâr gönülmce olmalı

Sevemem her güzeli!.

BAYRAMLAR, DÜĞÜNLER, EĞLENCELER

Bayramlar: Ramazan ve Kurban bayramlarında akşam üzerleri genç kızlar toplanarak davul — zurna refakatinde oyunlar oynarlar.

3) **Düğünler:** Kız isteme düntür vasıtasıyla olur. Kız evi verici olursa söz kesmek için kız evinden oğlan evine — oğlan evinden kız evine bohça gider. Nişan: Sözküleri yan — yana otururlar. Nişan yüzükleri kırmızı bir kurdele ile birbirine bağdır. Sözlülerin parmaklarına takılır. Sonra bir ihtiyar makasla bu kurdeleyi keser. Kız ve oğlan nişanlanmışlardır. Sıraıyla; anne, baba, kız ve oğlan darbuka — zillerle oyun oynarlar. Oynayanla

rın alınlarına (Şaba) para yapıştırılır. Akşam gelin oğlan evine gidip kaynana ve kaynatasının elini öper. Bu köklü bir gelenektir. Burda da darbuka ile cümbüş yapılır.

Tel gecesi: 3 — 5 komşu geline ve komşu kızlarına tel yaparlar, bu gece cümbüşsüz geçer.

Düğün Gecesi: Buna kına gecesi de denir. Geline kına vurulur. Eline ve ayaklarına vurulan kınada ayaklara para konur. Gelin ve kızlar oyunlar oynarlar, mâniler söylerler.

Sarı kavun dilimi
Ben dokudum kılımi
Vallah billâh alacam
Ahmet Bey'in gelimi.
Entarisi turuncu
Beni ister fırıncı
Annemin verdiği yeye
Gâtmek boynumun borcu.
Yumurthanın sarısı
Yere düştü yarısı
Orta yerde oynayan
Aceb kimin karısı.

Oynayan kız pek nazik
Kollarında bilezik
Oynayan sorarsan
İstanbul'a münasip
Düğünler, Çarşamba başlayıp Cuma günü
nünedek sürer veya Cumartesi günü
başlar Pazartesiyedek sürer.

Düğün günü davul — zurna ile kızlar oyunlar oynarlar. Düğünden bir gün evvel oğlan evine çeyiz serilir, bunu komşular serer. Oğlan evinin tuttuğu yaşlı bir kadın komşuları düğüne çağırır. Buna okuyucu denir. Pazartesi günü öğleden sonra gelin kız evinden alınır. Alay gezdikten sonra oğlan evine gider. Güveyi çeyiz odasında kapalıdır. Gelin kapı önüne gelir. Okuyucu gelinin önünde bir çömlek kırar. Bu gelinin korkup ta iyi olması içindir. Güveyi çıkar ve şeker, buğday, para karışımı bir avuç dünyalığı gelinin başı üzerinden şokağa saçar, sonra koltuk olur.

Güveyi içerde geline bir hediye verir ve dışarı çıkar, kapı önünde oyun oynar. Delikanlılar güveyi alarak gezdirirler ve dereboynuna götürürler. Burada güveyi suya atmak isterler. Güvey de bu durumdan kurtulmak için onlara içki ısmarlar. Bu ara düğün evinde gelin çıkarılır ve bir sandalyeye bindirilir. Halkın, güveyinin taktığı hediyeyi gör-

mesi sayılır. Sonra okuyucu, getirilen takıları sağlar ve tanıtır.

Düğün ertesi sabahleyin davul gelini kaldırmaya gelir. Eltiler, görümce ve ağabeyler oyun oynarlar. Akşam üzeri de kızlar kendi aralarında eğlenti yaparlar bu eğlentiye gelin de katılır.

SÖYLENEN DEYİŞLER

4) **Mâniler:** Kızlar çoğunluk bu mânileri çapa kazarken ve orak biçerken söylerler.

Entarimin püskülü
Her biri başka — başka
Kara gözlü yârim
Şimdi düşürdüm aşka.
Bu gün hava bulutlu
Terzilere ne mutlu
Terzi beni görünce
Terziliği unuttu.

Oğlanın adı yaşar
Yaşar tarlayı boşar
Kesesi boşalanlar
Çam dibine koşar .
Başındaki tokalar
Çift geliyor motorlar
Hasta mısın be yârim
Çift geliyor doktorlar.

Saçlara bak saçlara
Demet urganı gibi
Şimdi yeni yâr sevdim
Bahçe fidanı gibi
Makinanın dikışı
Yolda gider bir kişi
Yalnız gitme be yârim
Al yanına bir kişi

Çok yorulan tez geçer
Kurnaz olan yol seçer
Akallı olan insan
Bu sevdadan vaz geçer.

ESKİ ESERLER

5) **Mimar Sinan camii ve önünde bulunan Kervansaray:** Mimar Sinan'ın yapıtlarından biridir. Kervansaray büyük kubbeli bir camii andırır, iki yanı açıktır. Eskiden kervanlar buraya konaklarlar ve şimdi ilkokulun bahçesinde kalmış olan fırınlarda yemek ve ekmeçlerini pişirirlermiş.

Yine Mimar Sinan'ın yapıtlarından olan Mimar Sinan Çeşmesi ve onun ardında hamamı dikkati çeker. Çeşme altı kurnalı büyük bir şadırvan gibidir. Hamam harabeye dönmüş, içi boş ve ota ve pasa kesmiş durmaktadır. Kullanılmaz haldedir.

Halk Eğlenceleri :

AFYON'DA GEZEK ALEMLERİ NASIL OLURDU

Yazan: Ali YARŞI

Bu hususta aydınlatıcı malumatı çok yarıntından tanıdığım Halil emmi (amca) dan dinledim. Kendisi 75 — 80 lik var. Benim bağlama çaldığımı bildiği için Folklor hususunda iyi anlaşıyor. Sanki ikimiz bir akrana gibi lâfa dalarız. Hele Halil amca, gelin bize gelmelerini çok isterdim. Çoğu zaman bunu o da arzulamış. Bize gelmelerini davete gittiğimde beni görür görmez kırışık yüzünde bir hareket başlar takma dişlerin den zor konuştuğunu şikâyetle.

— O.. gel bakalım sağdıç; epeyidir seni özledim, Nereledesin, insan emmesini boş mu bırakır. Hani senin Dülül (bağlama) der ve sedirden yer gösterir. O zaman onun neçesi gelir gümüş tabakadan sigarasını sarar keyifli keyifli dumanlatmaya başlar. Ben de eskilerden lâf açınca o da açılır. Bu gün de GEZEK'ten lâf açtık, Halil emmi bir derin iç çekti başını sallıyarak:

— Ah.. sağdıç ah.. eskiden Afyonda öyle bir gezek yapardık ki (Gezek, sekiz — on kişinin bir araya gelip haftada bir evlerde yapılan toplantı) sorma. Şimdiki delikanlıları bakıyorumda "Gezek" geziyoruz diye top-lanıyorlar, ortaya bir sofraya konuyor; verişiyorlar sağa, sola; marifet sanıyorlar. İskan bil oynamayı Bu gezek değilki. Bizim zamanımızda gezek su şeklinde tertiplenirdi:

On oniki kişi yeni yetme (Delikanlı) sözleşirler, toplandıktan sonra aralarında kura çekilir ve toplanma günü sıraya konurdu. İlk toplantıda gezek'in disiplinli ve uygun geçmesi için bir kol başı tayin edilir. O kolbaşı toplantı sona erene kadar her türlü şikâyet ve dilekleri usulüne göre yürütür, icabında ceza keser riayet etmiyeni gezekten ihraç eder, onun sözü kanun gibi geçerdi. Toplantıya içkili gelme yok. Dini bilgiler ve öğütler verir, icabında zamanın saz çalanları davet edilir, güzel türküler çağırılır, oyunlar oynanır. Gece geç vakit umumi arzu üzerine Katmer (yemek tabağı büyüklüğünde hamurdan imâl sahta pişen haşhaş yağlı bir nev'i yufka) yapılıp bir kaç kilo pekmez veya Dahan (Tahin) sofraya konur hep birlikte yenir. Bundan sonra 11 — 12 peşkirle Yüssük oyu-

nu oynanır. Topluluk ikiye ayrılır. Sayı hesabı ile kazanan taraf, kaybeden tarafa ceza keser. Bu cezalar bazan o kadar zor olur ki insan cezayı çektikten sonra kendi kendine hayret eder. Cezadan maksat Delikanlıları sözü zünün eri, topluluğa sadık, kafaya uyarlık, mertlik hareketlerini askerlikten evvel onlara aşılamak ve orada zorluk çekmemesi içindi. Kavga hiç olmazdı desem gerek, olsa bile iki delikanlı bir birine kıymazdı. İyice öfkelenince silâhlikardan (meşin gözlü kuşak) koca bıçaklar çekilir ancak bıçağın ters tarafı, yani sırtını öldürmek kasdı ile deşilde acıtmak için birbirlerine cana kolay kolay kıyılmazdı. Hele anadan babadan yüz bulmuş yeni yetmeler sağını solunu bilmezler kalkarda o günkü toplantıda şak — şaklık (zübbelik) etti mi kapunun arkasında nişanlı (işlemeli) gelin elbisesi hazır. Onu giydiren kadın niyeti ne oynatırlardı, artık o şahıs delikanlıktan çıkmış demektir. Herkes onun Gelin olduğunu duyar ve kolay kolayda kimse arkadaşlık etmezdi. Sadece Gelin elbisesini giydirenler başkaca bir hareket yapılmazdı.

Hiç aklımdan çıkmaz, Yüssükte yenildik. Bize ceza verildi: Zehmeri bir gündü, Akçeşmenin yalağına (çeşme, Bolvadin caddesinde Kara Yollarının karşısı) (Yalak, oyma taştan su biriken kap) yatıp ıslak vaziyette geri gelecektik. Bu cezayı yapmak istemiyen bir sarılıra verecekti. Parayı vermek bir şey değil için içinde erkeklik, söz verme var. Onun medik değil fakat delikanlılıkta vız geldi. Da ha ona benzemez neler, neler hasılı o günler bir hayal oldu.

— Ya.. İşte sağdıç, Afyon'da gezek böyle olurdu, dedi.

Pazar günü bize gelmeleri için davet ettim. Çok memnun oldu.

— Bağlama var mı sağdıç.

— Var Halil emmi.

— Öyle ise varınca, bir Afyon türküsü çağırayım da sen de öğren.

— Sağ ol Talih emmi, beklerim, Allahais maradık.

— Güle güle sağdıç

laştığı taraftan doğru bir su şıkirtısı duyar gibi oldu. Hemen o yöne seyirtti, etrafını ağaçların sardığı, altı oyuk, üstü tepsi gibi düz, yüksekçe bir kayadan aşağıya, gürültüyü le inen bir pınar başına geldi. Pınarın sol yanında buğlu buğlu yapraklı, pembe güzel bir gül açmış, bir gül ağacı vardı. Bu pembe gül, suyun serpintilerinden sakınmak istiyormuş gibi başını, yapraklarının arkasına gizlemişti. Belki de su yukarıdan aşağıya düşerken meydana gelen esinti, onu öyle vaziyete getirmişti. Susuzluktan ağzının içi yapış yapış olan Güllü, çağlıyarak akan suya koştu, suyun altına avucunu uzattı. Avucuna dolan suyu içeceği sırada, pembe gül yapraklarının arasından başını uzattı, dile gelip :

— Kız! Kız! Pembe gül pınarından su içmeden evvel, bir yudum bana ver, susuzluk çan yapıyorum, dedi.

Güllü susuzluğunu unutarak :

— Su küçüğün, söz büyüğün, dedi; güllü suladı sonra da kuykuru dudaklarını suya uzattı, içebileceği kadar içti.

Pembe gül :

— Yanakların benden pembe olsun, duvarında bulundu.

Hemen o anda Güllünün beyaz teninin üzerine pembe tül örtülmüş gibi oldu.

Güllü, güllü selâmlıyarak teşekkür etti, aynı hızla yoluna devam etmeye hazırlandı.

O sırada, otarın arasından fırlayan küçük bir çalı kuşu :

— Güllü! Artık koşma! Tehlike atladi, diyerek Güllünün omuzuna kondu,

Güllü kuşu avucunun içine aldı, okşadı, sevdi sonra :

— Sözüne inandım, küçük çalkuşu, diye rek salıverdi.

Çalkuşu uçarken "Cık! Cık!" diye öttü. Etrafındaki çalılardan, böğürtlenlerin, yüksekte otların arasından bir sesi işiten bir sürü çalkuşu çıktı; Güllünün etrafında ötüşerek uçuşmaya, omuzuna, başına, kollarına konarak Güllüye yol arkadaşlığı etmeye başladılar.

Güllü artık koşmuyordu amma, rahat bir yürüyüşle de yürümüyordu. Koşar adım gidiyordu. Arkasından geliyorlarmış gibi, ikide birde dönüp dönüp ardına bakıyordu.

Tuzlu göreklerin tesiri daha geçmediği için Güllü gine susadı. Yutkundukça kuruyan boğazından tükürükler zorla inmeye başladı.

Çalkuşuları :

— Güllü, susadın galiba? diye ötüştüler.

Güllü utanarak :

— Evet: diye başını salladı.

Kuşlar :

— Peşimiz sıra gel, seni pek uzak olmayan bir su başına götürelim, dediler.

Güllü, kuşları takip etti. İlerledikçe derinden derine gelen bir su sesi işitir gibi oldu. Hemen o tarafa atıldı. Yolun dönemeğinde, iri bir kayanın tam ortasının ağız gibi açılmış yerinde kaynayan su, çıktığı yerden ayrılmak istemiyormuş gibi, taşları yalayarak sessizce aşağıya süzülüyordu. Kayanın üst tarafındaki yarıktaki kendiliğinden bitmiş bir gül ağacı vardı. Gayet güzel, kırmızı bir gül vermiş olan bu gül ağacı suyun kaynadığı kayanın tepesini, ortasına iri yakut oturtulmuş zümrüt bir taş gibi süslüyordu. Güllün yüzü sanki göklere erişmek istiyormuş gibi semaya doğru çevrilmişti. Belki de gül suyun onu umursamadan sessizce akıp gitmesine kızmıştı da başını böyle çevirmişti.

Güllü taşlardan ağır ağır kayan suya eğildi. Tam içecekti ki kırmızı gül, başını aşağıya doğru sarkıttı, dile gelip :

— Kız! Kız! Kırmızı gül pınarından su içmeden evvel, bir yudum su ver, susuzluktan yapıyorum, dedi.

İyi yürekli Güllü, kendi hararetini unutarak :

— Su küçüğün, söz büyüğün, dedi güllü suladı, sonra da kendisi içti.

Kırmızı gül :

— Dudakların benden kırmızı, olsun dileğinde bulundu.

Hemen, o anda, Güllünün dudakları, gülden birer yaprak koparılıp yapıştırılmış gibi kırmızı bir renk aldı.

Güllü, güllü selâmladı, teşekkür etti, yola düzeldi.

Güllü, üveyannesinden ve üveykardeşinden iyice uzaklaştığına emin, etrafına bakından yavaş yavaş yürüyordu. Sağında, solunda uçan kuşlarla şakalaşıyordu. Yürüdüğü yolun iki kıyısında açmış, çeşitli kır çiçeği otlarının arasından başını uzatarak :

— Yolun açık olsun Güllü, diye sesleniyorlardı.

Güllü de en güzel gülüşüyle güllüyor, onlara teşekkür ediyordu. Sarı, mor, beyaz, pem-

be çeşit çeşit irili, ufaklı kelebekler Güllünün etrafında uçarak çiçeklerden toplayıp, kanatlarına taktıkları baygın kokuları saçıyorlardı.

Yol aldıkça, Güllünün boğazı gine kurur oldu. Hararet içini yakmaya başladı. Güllü ona arkadaşlık eden kuşlardan utandı için susadığını belli etmek istemedi. Susuzluğun verdiği ıstırapla sararmı solmaya, yüzü ke derli bir ifade almaya başladı.

Güllünün neşesinin kaçtığını gören çiçekler otlar, iki tarafa yatarak Güllüyü en yakın su başına ulaştıracak kestirme bir yol açıyorlar, kuşlar da o tarafa uçarak Güllünün o istikamette gitmesini sağlıyorlardı. Çiçeklerle otların fısıldaştığı ufak bir çıkış çıkışlar ve sevimli bir vadiye indiler. Vadinin içinde iri taşların üst üste yığılması gayri muntazam bir merdiven şeklini almış olan bir pınar başı vardı. Su her bir taşın üzerinden sekererek ufak ufak birer şelâlecik şeklinde akıyordu. Pınarın alt kenarında kendiliğinden bitmiş bir sarmaşık güllü vardı. Sarı bir konca vermiş olan bu gül ağacı, annesinin boynuna kollarını dolamış bir çocuk gibi bütün dallarıyla pınarın taşlarını girintisine çıkıntısına sarılmıştı. Güllü pınarı görünce hemen koştu, suyun altına avucunu uzattı. İçine dolan suyu tam içecekti ki konca güllün sarı yaprakları yavaş yavaş açıldı, Güllüye doğru çevrildi, dile gelip :

— Kız! Kız! Sarı gül pınarından su içmeden evvel, bir yudum bana ver, susuzluk çan yapıyorum, dedi.

Hatırşinas Güllü :

— Su küçüğün, söz büyüğün dedi, güllü suladı, sonra da kendisi içti.

Sarı gül :

— Saçların benden sarı olsun, dedi.

Hemen, o anda, Güllünün saçları altın tozu serpilmiş gibi sarardı.

Güllü, güllü selâmladı, teşekkür etti, kuşlarla arkadaşlık ederek gine yoluna devam etti.

Güllü, ona eziyet eden o kötü insanlardan çok uzakta olduğu için, kaygusuz yürüyordu. Bir yandan, yol kenarında açmış mis kokulu kır çiçeklerinden topluyor; bir yandan da kuşlarla şakalaşıyor, ince tatlı sesiyle onların ötüşlerine uyarak türküler söylüyordu. Bazen de koşuyor koşuyor boyunca uzamış otların arasına yatarak kuşlarla saklambaç oynuyordu. Yürüdüğü yolun iki tarafındaki çiçekler Güllünün güzelliğine hayran hayran bakıyor, otların arasından başlarını uzatarak :

— Beni de kopar, beni de kopar, diye sesleniyorlardı.

Kulaktan kulağa fısıldaşarak birbirlerine Güllünün iyiliğini, nazırlığını öğüyorlar, güzelliğini anlatıyorlardı. Uzaklarda bulunan Güllüyü göremeyen arkadaşlarına da tatlı tatlı esen rüzgârla haberler gönderiyorlardı.

Güllü, güle oynaya, kuşlarla arkadaşlık ederek bir hayli gitti fakat, susuzluk gine içini yakmaya başladı.

Güllünün iki tarafa bakındığını ve renginin uçtuğunu gören kuşlar :

— Güllü üzülme! Birazdan bir su başına geleceğiz, o zaman, yanın için serinletirsin, dediler.

Hakikaten, pek az bir zaman sonra, yeryüzünden sessizce kaynayan bir pınar başına geldi.

Pınarın biraz ötesinde kendiliğinden bitmiş bir selvi fidanı vardı. Güllü suyu görünce, hemen koştu ve yerden kaynayan billür gibi suyun başına diz çöktü, kaynağa doğru eğildi.

(Gelecek sayıda bitecek)

Yıllık aboneli: 10,
altı aylık aboneli: 5
liradır.
Yurd dışı senelik abone:
3\$, 1£

TÜRK
FOLKLOR
ARASTIRMALARI

Basılmıyan yazılar
istenince geri gönderilir
Adres değiştirmelerde
ücret alınmaz.
Vakit Basımevi

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HİNÇER

Sekreter: BORA HİNÇER

ADRES: Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul